

Appendiks

til montessorilæreplanen 2020

Dokumentene i denne appendiksen gir veiledning og konkrete tips til personalet, innenfor ulike emner og deler av montessorilæreplanen.

Innhold

Innledning	4
BARNETRINNET 6–12	5
Loggboka	6
Individuelle samtaler med barn i grunnskolen	9
Harmoni og høflighet	11
Frihet og ansvar	13
Going out	16
Det forberedte miljøet for 6–12	20
UNGDOMSTRINNET 12–15	25
Organisering av senter for studier og arbeid	26
Utforskende arbeid	35
GENERELT	41
Litteraturliste	42
Foresattes rolle i montessoriskolen	43
Veiledning til observasjon	47
Digital strategi	51

Innledning

Appendiks består av flere veiledere som gir grunnlag for fordypning og/eller konkretisering av temaer knyttet til læreplanen. De ulike veilederne kan brukes av den enkelte lærer som en støtte til det daglige arbeidet, men også som et utgangspunkt for felles diskusjoner og refleksjon i hele personalgruppen.

Appendiks inneholder en litteraturliste som både lister opp Montessoris litteratur og utgivelser, som danner grunnlaget for Læreplan for montessoriskolen, og som kan brukes som en kilde til videre fordypning i pedagogikken.

Det vil med jevne mellomrom være behov for oppdateringer og nye veiledninger i appendiksen, og målet er at den skal svare til behovene hos de som bruker Læreplan for montessoriskolen. Derfor er den kun utarbeidet som et digitalt dokument, og man vil alltid finne en oppdatert versjon på Montessori Norges nettsider (med dato for når den sist ble endret).

Det er viktig å understreke at flere av veilederne først og fremst er ment som inspirasjon, med eksempler og mulighet for fordypning. Det er ikke en fullstendig eller uttømmende fasit på hvordan man skal arbeide. I løpet av skoleåret 2020–2021 vil de fleste appendikser som er planlagt være på plass. Den reviderte utgaven av Læreplan for montessoriskolen tas i bruk høsten 2020, og vi regner med flere av skolene vil bruke skoleåret til å bli kjent med planen på nytt. Dersom skolene/ansatte ser behov for spesifikke veiledere som ikke er med i denne omgang, kan forslag gjerne sendes på e-post til post@montessorinorge.no.

Vi ønsker å rette en takk til Carla Foster og Madlena Ulrich ved Videreutdanning i montessoripedagogikk ved USN, for bidrag til flere av dokumentene i denne appendiksen.

Barnetrinnet 6-12

Loggboka

Loggboka er barnets bok, og den er i daglig bruk. De skriver ned hva de gjør og når de gjør det. Det er et redskap for selvevaluering, refleksjon og samtale. Det kreves veiledning og øving for å lykkes med loggføring.

Barna må læres opp til å kunne:

- ▶ føre inn dag og dato
- ▶ føre inn klokkeslett, når de begynner et arbeid
- ▶ navn på materiell og aktiviteter
- ▶ skrive tydelig, både presentasjoner og selvstendig arbeid
- ▶ holde en oversikt over alle fagene
- ▶ disponere tid på en fornuftig måte, balansere fag, balansere presentasjoner og selvstendig arbeid
- ▶ reflektere over egen innsats
- ▶ skrive ned en huskeliste over ting som må bli gjort ferdig
- ▶ (eldre barn) bruke loggboka som redskap for planlegging av prosjekter og annet arbeid
- ▶ vurdere framskritt mot noen standardiserte mål: leseferdigheter, memorering av tabeller osv.

Barna bør begynne å skrive en loggbok fra dag en, som en journal over arbeidet i klassen. Dette redskapet blir enormt viktig for å utvikle en bra balanse mellom frihet og ansvar. Loggføring er en sammensatt ferdighet som må læres bort, og man må gi mange små leksjoner for barna når de kommer til andre presentasjoner for å understreke hva som er viktig med loggføring.

Loggboka fører til mental selvstendighet

Loggboka hjelper barna med å utvikle gode arbeidsvaner. Dette innebærer en bevissthet rundt bruk av tid, balanse i fagområdene, gruppeaktiviteter og individuelle behov, samt en bevissthet rundt balanse mellom presentasjoner og selvstendig arbeid. Dette kan igjen bidra til at barna:

- ▶ utvikler den eksekutive funksjonen i hjernen
- ▶ ser hvordan fagområdene er bundet sammen
- ▶ etter hvert planlegger prosjekter og arbeid
- ▶ forstår hvor lang tid ulike aktiviteter tar
- ▶ vurderer seg selv på en ærlig måte
- ▶ tenker på målsetninger
- ▶ finner egen vei til kompetanse

En loggbok har mange elementer

- ▶ et sted hvor dag og dato kan skrives
- ▶ en måte å føre inn arbeid på en kronologisk måte
- ▶ en måte å skille mellom selvstendig arbeid og presentasjoner
- ▶ en plass til vurdering av dagen og/eller uka
- ▶ en plass til en huskeliste
- ▶ en oversiktsside der alle fagene tydelig står. (Dette er ikke alltid nødvendig, men kan være greit, siden det hjelper barna til å se hvordan de balansere «fagene»).

Det kan være bra for de yngste i grunnskolen å ha en loggbok som bare varer en uke, med noen tydelige seksjoner. De yngste elevene trenger mer hjelp til innføring. Da kan det være lurt å gi dem en ukentlig bok som har enkelte deler fylt inn. Under elevsamtaler kan man diskutere når et barn er klar for det «neste nivået». Eldre barn kan streke opp seksjonene selv. Noen barn lager egne bøker, og det kan være lurt å vise dem noen muligheter.

Det som er viktig er at denne boka ikke er en arbeidsplan som de voksne setter opp. Det er kanskje noen individer som trenger mer struktur rundt dagen sin, og dermed noe mer hjelp og styring, men det bør være unntaksvis. For de fleste barn er dette en hindring i å utvikle frihet med ansvar.

Når barna jobber med et arbeid, skal de skrive ned så nøyaktig som mulig hva de holder på med. Er det lang multiplikasjon for eksempel, bør det skrives hvilket materiell som brukes og hvor mange stykker som blir gjort. Er det en bok som leses, bør sidetallene føres opp. Vis barna hvordan de kan bruke forkortelser.

Det er viktig å hjelpe barna til å bli bevisste på teknikkene de trenger for å gjennomføre loggføring med så lite bry som mulig. Noen tips:

- ▶ bruke en pen skrift
- ▶ skrive opp dag og dato
- ▶ skrive start- og sluttid på presentasjoner og selvstendig arbeid
- ▶ sette en P ved presentasjoner, også med navn på læreren
- ▶ overføre selvstendig arbeid og obligatorisk arbeid til oversiktssiden
- ▶ føre opp delmål i prosjektarbeid med egne frister
- ▶ skrive opp presentasjoner umiddelbart når de kommer til gruppe eller umiddelbart etter
- ▶ gjøre ærlige og reflekterte vurderinger av dagen/uka
- ▶ vurdere graden av utfordring i de oppgavene de velger
- ▶ Bruk binders til å merke oversiktssida. Det gjør det lettere å bla direkte til riktig uke.
- ▶ Bruk flere kryss i oversiktssida når man jobber med prosjekter, for eksempel prosjekt, lesing, skriving, kunst og faget som prosjektet handler om. Dette hjelper eleven med å se hvordan sammensatte prosjekter dekker flere krav og integrerer fagene.

- ▶ For å evaluere seg selv er det viktig å ikke bare tenke på hvor mye tid man har brukt, men hele bildet. Eleven kan veiledes til å stille seg selv følgende spørsmål:
 - Hvor utfordrende er denne oppgaven for meg?
 - Hva er hensikten med å velge denne aktiviteten?
 - Hvor mye trenger jeg å øve på denne ferdigheten?
 - Hvor lenge har jeg jobbet med aktiviteten?
 - Er dette noe nytt for meg?
 - Har jeg jobbet nok med aktiviteten slik at den kan bety noe?

Dette er en prosess!

Bruk god tid på evaluering av dagen/uka. I begynnelsen av året kan du legge inn små pauser i økta for å ta tid til evaluering. Eldre barn kan brukes som hjelpere i denne prosessen med de yngre elevene. Læreren kan ikke forvente at elevene skal lære loggføring en gang og ferdig med det. Det er en langvarig prosess hvor både læreren og eleven må investere tid i å få loggboka til å være en ærlig gjenspeiling av elevens arbeid og framskritt på skolen. Snakk med elevene om prosessen og målet med loggføring. Å evaluere er en viktig del av loggarbeidet. Verdien på skolen kan understrekes i slik evaluering:

- **Orden:** Rydder jeg opp etter meg? Gjør jeg klassejobben min? Tar jeg vare på materiellet? Har jeg orden i mine saker? Har jeg orden der jeg jobber? Skriver jeg opp det jeg gjør og får en voksen til å sjekke det?
- **Samarbeid:** Jobber jeg bra sammen med andre? Viser jeg respekt for de voksne? Lytter jeg til beskjeder og følger instruksjoner? Er jeg stille når en annen har ordet? Viser jeg omsorg og respekt for andre og deres arbeid?
- **Bruk av tid:** Er jeg der jeg skal være til enhver tid? Bruker jeg arbeidsøkta til å jobbe? Klarer jeg å gå fra en aktivitet til en annen uten å forstyrre andre eller bruke for mye tid?
- **Utfordringer og valg:** Tar jeg fornuftige valg som gjør at jeg lærer noe nytt eller øver på noe jeg må mestre? Tar jeg valg slik at jeg gjør nok

Barnetrinnet 6–12

av alle fag i løpet av en uke? Gjør jeg oppgaver som må gjøres før fristen?

Av og til kan man bruke litt av samlingen på slutten av dagen eller før lunsj til å trekke oppmerksomheten mot ulike aspekter ved arbeid og loggføring: Hvem har lyst til å si hva det mest utfordrende arbeidet de har gjort har vært og hvorfor? Hvem hadde arbeid som tok lang tid, selv om det ikke var så veldig vanskelig? Kan noen si noe om et vellykket samarbeid? Slik kan man understreke klassens verdier og hvordan man reflekterer over arbeid uten å felle dom.

Det kan være fint å ha et sted (gjærne en mappe) å oppbevare gamle loggbøker, men de kan også sendes hjem med eleven. Foreldrene kan se hvordan barnet utvikler seg på ovennevnte områder, og få et innblikk i hva de jobber med på skolen. Det er viktig å understreke at dette er barnets bok, og ikke noe som skal sendes hjem til foresatte for «godkjenning».

Individuelle samtaler med barn i grunnskolen

I like to think about (and talk to the children about) the Bridge of Trust. Between any two people there can be a bridge of trust. The bridge is either strengthened or weakened by every interaction you have with the other person. The earliest interactions lay the foundations for the bridge. If the bridge is new ("still under construction"), even a small negative interaction can damage it or break it down altogether so that it can no longer bear the weight of the relationship. On the other hand, a very strong bridge can withstand many little bumps and bruises and tremors without significantly weakening. It takes time and focused effort to build a very strong bridge.

Success in teaching is very largely a matter of bridge building and bridge tending. (John Snyder).

Hvor ofte bør man ha individuelle samtaler med barn i grunnskolen?

Dette kan være avhengig av hvor mye tid man har tilgjengelig, hvordan man har fordelt lærertimer og barnas individuelle behov. Mange trenger en samtale en gang i uka. Noen trenger en samtale annen hver uke. Noen trenger kortere samtaler hver dag eller flere ganger i uka.

Har man flere voksne i klassen, kan det være en god arbeidsfordeling at et menneske tar seg av samtaler mens den andre presenterer i noen uker, og så bytte roller. Slik kan man unngå at de voksne

konkurrerer om arbeidstida til barna, og den som presenterer lærer å presentere kosmisk utdannelse som en helhet, ikke stykkevis og delt i fag.

Når bør samtaler skje?

Læreren setter opp en plan for samtaler på lik linje med andre presentasjoner. Det er viktig at barna vet på forhånd at de skal ha en samtale og hva de skal gjøre for å forberede seg til den.

Hvor lenge skal samtalen vare?

Samtalen bør være kort, ikke lenger enn 10–15 minutter. Det er ikke en tid for å sjekke arbeidet, men for å snakke om hvordan det går med både arbeid og sosiale relasjoner. Det er en tid for å vise at du lytter til dem og ser dem og bryr deg om hvordan de utvikler seg. Hvis man skal snakke om bestemte fag, må barnet vite på forhånd, slik at de kan gjøre opp noen tanker og ta med noe arbeid å snakke om.

Hvor bør samtaler finne sted?

Samtalen handler ikke om noe «privat» og bør gjøres i klasserommet. Barna bør føle at dette er en åpen samtale. Hvis det er mer private ting å snakke om, må dette skje utenom de vanlige samtaletidene. Hva bør læreren ta med seg? Hva bør barnet ta med seg?

Læreren bør ha med seg en oversikt over presentasjonene som barna har hatt og observasjoner som er blitt gjort. Læreren bør loggføre det som blir sagt i disse samtalene og avtaler som blir gjort.

Barnet tar med seg loggboka. Hvis det er et bestemt fag man skal snakke om, tar barnet med arbeid som er blitt gjort nylig i det fagområdet, eller det barnet har jobbet med nylig generelt.

Hva skal man snakke om?

- ▶ **Arbeid:** Gå gjennom hva slags presentasjoner som er gitt, og om barnet har oppdaget noe om seg selv eller faget via presentasjonen og/eller oppfølgingsarbeid som er blitt gjort.
- ▶ framskritt på bestemte ferdigheter
- ▶ loggføring generelt
- ▶ hva barnet synes er utfordrende, eller hva slags utfordringer barnet ønsker seg.
- ▶ Nye presentasjoner: Er det noe materiell barnet ser at andre jobber med, eller som står på hylla, som de ønsker å få presentasjon i? Er det noen presentasjoner som har blitt gitt som man ønsker gjentakelse av? Er det noe barnet ikke føler seg komfortabel med ennå?
- ▶ Arbeidsvaner og omsorg for miljøet: Hva tenker barnet om sitt eget arbeid, ansvar for arbeidet, og omsorg for miljøet? Er det noe barnet er bekymret over? Har barnet forslag til forbedringer i miljøet generelt?
- ▶ Sosiale relasjoner: Har det vært noen nye/gode samarbeidsprosjekter? Er det noen barn som barnet ønsker å bli bedre kjent med? Hvordan går det i utetida? Er det noen barn som barnet ikke føler seg komfortabel med ennå? Har det vært noen konflikter som må ryddes opp i?

Det er barnets tid å snakke, og din tid til å lytte. Du kan av og til komme med observasjoner. Hvis du selv har noe du ønsker å ta opp med barnet bør du lage en videre avtale om det. Ta notater, slik at barnet føler at du virkelig hører på hva de sier. Både du og barnet må lære å være konsise.

Et par ganger i året er det lurt å ha lengre og mer detaljerte samtaler, som fokuserer på arbeidet som en helhet, framskritt i forhold til spesifikke ferdigheter og generell personlig og sosial utvikling.

Dette kan involvere «mappevurdering» der barnet plukker ut gode eksempler av arbeidet sitt, og selvevaluering, der barnet svarer på ulike spørsmål angående arbeidsvaner, tilpasning, omsorg og trivsel.

Det kan også være nyttig å ha små gruppesamtaler om arbeid, der 3–8 barn kommer sammen for å snakke om arbeid, utfordringer og det sosiale miljøet i klassen. Man kan ha et tema som skal diskuteres, for eksempel «utfordring». La barnet vite dette på forhånd. Da diskuterer man hva en utfordring innebærer, hva slags ulike typer utfordringer som finnes, hvordan man takler følelser som oppstår når man gjør noe som er utfordrende osv. Dette kan også være et forum for å snakke om dydene.

Harmoni og høflighet

I det 2. utviklingstrinnet begynner barnet å bli mer bevisst sin konstruksjon av det sosiale jeg-et. Hvis barnet har absorbert høflighetsregler, respekt og hensyn i det første utviklingstrinnet, har det et godt grunnlag for gode sosiale relasjoner med jevnaldrende og voksne i omgivelsene.

Barnet skal kunne sette midlertidige behov til side for å leve sammen med andre. Det skal kunne se at det har evne til å hjelpe andre og føle lyst til å hjelpe andre. Arbeidet med harmoni og høflighet må nå ta nye former.

Det må tas hensyn til det resonnerende sinnet, til den nye forestillingsevnen og den nye formen for fantasi som barnet har, og til de kravene som samarbeid stiller.

Eksempler på temaer som omhandler respekt og omsorg for seg selv:

- ▶ hvordan man tar vare på sakene sine
- ▶ hvordan man velger passende klær til vær og aktivitet og tar dem på
- ▶ hvordan man loggfører arbeidet sitt og tar vare på loggføringsboka
- ▶ hvordan man følger viktige rutiner
- ▶ hvordan man beveger seg og behersker kroppen
- ▶ hvordan man leser eller forstår ulike typer beskjeder
- ▶ hvordan man kommer forberedt til presentasjoner
- ▶ hvordan man foretar valg av passende arbeid
- ▶ hvordan man organiserer tiden sin

- ▶ hvordan man balanserer arbeid i ulike fag
- ▶ hvordan man tar seg av små skader og enkel førstehjelp
- ▶ hvordan man håndterer ting når det går galt

Eksempler på temaer som omhandler respekt og omsorg for miljøet:

- ▶ hvordan man holder orden på garderobeplassen, merker klærne, henger opp ting
- ▶ hvordan man holder orden i skuffen eller arbeidspermen
- ▶ hvordan man rydder opp etter seg
- ▶ hvordan man behandler materiellet og holder orden i hyllene
- ▶ hvordan man tar vare på grupperommet på ulike måter: rask sjekk eller grundig sjekk
- ▶ hvordan man gjenvinner og konserverer glass, papir osv.
- ▶ hvordan man stiller utemiljøet
- ▶ hvordan man samarbeider med en annen om et arbeid
- ▶ hvordan man gjør rommet klart til spising og rydder opp etterpå
- ▶ hvordan man bruker ulike redskaper, inklusive rengjøringsutstyr

Eksempler på temaer som omhandler respekt og omsorg for andre:

- ▶ hvordan man lytter aktivt til den som har ordet
- ▶ hvordan man behersker kroppen i presentasjoner
- ▶ hvordan man ber om å jobbe sammen med noen
- ▶ hvordan man ber om hjelp til noe
- ▶ hvordan man respekterer andres arbeid

Barnetrinnet 6–12

- ▶ hvordan man samarbeider, deler på arbeid eller felles ting
- ▶ hvordan man går i gruppe, for eksempel på tur
- ▶ hvordan man inkluderer andre i lek og arbeid
- ▶ hvordan man er fadder for et annet barn
- ▶ hvordan man løser konflikter
- ▶ hvordan man trøster noen
- ▶ hvordan man tilrettelegger for og behandler gjester
- ▶ hvordan man organiserer et prosjekt

I tillegg kommer diskusjoner om skolens regler, etikk, følelser, toleranse, mangfold og andre temaer innenfor RLE-faget inn under harmoni og høflighet.

Historie og samfunn er også et fag der diskusjoner om ulike skikker og tradisjoner hører hjemme. Studieturer/Going Out tester forståelsen av balansen mellom frihet og ansvar. Friheten til å gå utenfor skolens område og utforske ting av interesse må balanseres med en forståelse av hvordan man skal oppføre seg i forhold til det stedet man skal besøke og de menneskene man skal møte.

Gjennom å dramatisere et tema ved å gjøre alt omvendt, spiller man på barnets humor og deres resonnerende sinn. La barna analysere hva som gikk galt, og utfordre dem til å tenke på hvorfor. Slik skjønner de selv hvorfor det er viktig å ha regler å forholde seg til.

Frihet og ansvar

I det første utviklingstrinnet gir vi barnet frihet til å velge eget arbeid ut fra et utvalg av hensiktsmessige og konstruktive aktiviteter. Vi forbereder miljøet nøye, med aktiviteter spesielt tilrettelagt barnets behov for koordinering av bevegelser, sensorisk raffinering, språk, grunnleggende matematisk tenkning, og et utvalg av kulturelle aktiviteter for å utforske verden og samfunnet barnet lever i. Barna jobber med de fleste aktiviteter alene, to og to, eller i små grupper. Hensikten er å konstruere et individ som har en sterk selvfølelse og stor grad av fysisk selvstendighet. Øvelser i harmoni og høflighet sørger for at barnet lærer seg viktige ferdigheter i hvordan man skal stille seg selv og omgivelsene, og hvordan man skal ta hensyn til andre.

I det andre utviklingstrinnet er det nye behov som er karakteristiske. Vi må nå legge til rette for aktiviteter som utvikler den nye kapasiteten for resonnering og forestillingsevne. Vi må hjelpe barna til å utforske årsak og virkning, hvordan og hvorfor. Vi må videreutvikle ordenssansen til å inkludere lover, regler, normer og krav. Barna interesserer seg nå for moralske spørsmål, har en enorm kapasitet for medfølelse og er idealistiske. De dyrker helter, elsker rettferdighet, er ofte utadvendte og måler seg selv opp mot andre.

Et miljø som fremmer frihet og ansvar

Miljøet må derfor ha en ny struktur i grunnskolen, andre typer materiell, og andre arbeidsformer.

Gruppelivet står mer sentralt, og samarbeid heller enn individuelt arbeid er normen.

Individets utøvelse av det frie valget møter flere nye utfordringer fordi barna søker naturlig mot hverandre og ønsker å jobbe sammen om ting. Lærerne må være forberedt på å bruke mye tid på å jobbe med harmoni og høflighet.

Barna må hjelpes til å kunne se seg selv som aktive samfunnsborgere. Kravene i læreplanen må tydeliggjøres for dem, og friheten ligger ikke i hvorvidt man skal gjøre noe, men hvordan. Læreren forplikter seg til å vise mange ulike måter som barna kan velge blant for å oppnå ulike mål, og dessuten må læreren følge opp hvert enkelt barn i forhold til arbeidet med å oppfylle målene. Utover de målene som er beskrevet i læreplanen kan barna utforske alt som interesserer dem. De må vise et grunnleggende ansvar overfor samfunnet de lever i, men de skal også føle frihet til å tilegne seg mer kunnskap enn det som forventes. Læreren må både vise veien til kompetanse innenfor sentrale ferdigheter, samt inspirere til arbeid utover det fastsatte pensumet.

Bevisstgjøring av ansvar

Så ofte som mulig bør man ha individuelle elevsamtaler der man diskuterer arbeidet som blir gjort. Man bør se på loggboka sammen med eleven og diskutere hvorvidt eleven velger arbeid som er produktivt, utviklende og utfordrende. Man må gjøre eleven oppmerksom på ferdigheter som må øves

på, og «kunnskapshull» som må tettes. Læreren må notere hvilke presentasjoner som må gis for å åpne nye dører til kunnskap og utforskning. Disse samtaler respekterer elevens evne til selvevaluering, samt tydeliggjør ytre krav og grenser. Målet er å bringe eleven til en forståelse av at hvis de møter kravene og tar ansvar, så øker deres personlige frihet. Det er også gjennom slike samtaler at elevene kan gi uttrykk for personlige interesser og ønsker.

Regler er nødvendig for at samfunnet skal kunne fungere, og for at mennesker lettere skal kunne leve i harmoni. Trivselsregler på skolen skal være generelle og uavhengige av elevgruppen eller personalgruppen. Reglene bør være relativt få. Selv om det betyr at de nesten blir «meningsløse», er de likevel nødvendige, for å kunne gi uttrykk for verdiene som er grunnlaget for skolen og hvilket ansvar den enkelte har.

Ansvar for miljøet

Det er de voksne som forbereder miljøet, men det er barnet som har ansvar for vedlikehold og omsorg for miljøet. Et montessorigrupperom er et sted med mye materiell, mange redskaper og mye utstyr som må tas vare på. Elevene har ikke den samme ordenssansen fra naturens side som da de var i det 1. utviklingstrinnet, og kaos kan lett oppstå hvis de ikke trenes opp til å se hva som må gjøres, og organiserer dagen slik at alt blir gjort. Bare unntaksvis skal et arbeid stå ute fra en dag til en annen. Før skoledagen er over, bør stort sett alt ryddes på plass. I tillegg kan man hjelpe elevene til å organisere ansvaret for miljøet.

I begynnelsen av hvert skoleår bør man gå gjennom tre faser med gruppen for å hjelpe elevene med å ta vare på miljøet:

► Fase 1

Skrive opp alle områdene som må tas vare på. Elevene kan ha en partner eller en liten gruppe som har ansvar for et område sammen. Man må ikke bytte jobbene for ofte, men tillate at de blir godt kjent med et område før de flytter til et nytt ansvarsområde. Med jevne mellomrom må de voksne vise ulike samarbeidsteknikker eller detaljer i å ta vare på miljøet som kan hjelpe elevene til å gjøre en bedre jobb.

► Fase 2

Etter en stund, når elevene tar godt vare på miljøet uten mye hjelp fra de voksne, kan gruppen komme sammen og diskutere hva som må bli gjort. Lister kan lages og utfordringer diskuteres. Elevene kan da lage en oversikt selv og velge hvilke jobber som skal gjøres av hvem. I den følgende perioden skal de heller ikke bytte jobber for ofte. Dette innebærer noe mer frihet og ansvar, og gruppen må diskutere ofte hvordan det går og finne løsninger på problemer som oppstår.

► Fase 3

Etter en vellykket andre fase kan man prøve et nytt nivå. Diskuter følgende med elevene: «Hver av dere bor i et hus som trenger stell og omsorg. Man pleier ikke å gå rundt hele livet med en lang liste over alle oppgavene som må gjøres og hvem som skal gjøre dem. Mennesker har evnen til å kunne se hva som må gjøres uten at noen andre sier fra. Er dere klar for dette nivå i grupperommet vårt? Det betyr at vi skal ta vekk listene og forvente at alle hjelper alle hver dag til å se hva som må gjøres og gjøre det.»

Dette nivået er det viktig å prøve å komme til. Målsettingen er at elevene selv resonnerer og analyserer hva som må gjøres. Man må ha jevnlig diskusjoner om miljøet og dets behov, og gå tilbake til listene hvis ansvarsnivået til gruppen synker.

Man må også prøve å utvide elevenes miljøbevissthet til å inkludere utemiljøet, skolen for øvrig og nærmiljøet. Elevene kan hjelpe til med hagen, gjøre kontorarbeid, rengjøring andre steder enn i grupperommet, reparasjon av uteleker osv. De kan gå ut i nærmiljøet og hjelpe til med hagearbeid, naturstier, lekeplasser osv. Konservering, gjenvinning og miljøvennlig adferd blir naturlige deler av arbeidet.

Det er viktig å gå tilbake til fase 1 i begynnelsen av hvert skoleår fordi man får nye elever inn i gruppen, og den vil dermed endre dynamikk. Ingenting må tas for gitt, og alle må få samme sjanse til å utvikle ansvarsfølelse for miljøet.

Den sterke idealisme og evne til medfølelse som preger det andre utviklingstrinnet, fører til at elevene må få muligheter til å tjene både sitt eget

felleskap på skolen og verden utenfor skolen. Gjennom arbeid for andre utvikler elevene bedre selvfølelse etter hvert som de oppdager at det de gjør har konsekvenser for andre mennesker, og at de kan bidra positivt til en verden som ellers kan virke litt fjern og irrelevant for dem. Tjenester for samfunnet bør begynne i nærmiljøet, for eksempel ved aldershjem eller frivillige organisasjoner. Man kan også opprette en «vennskapsordning» med en skole eller organisasjon i et annet land.

Going out

En vesentlig del av kosmisk utdanning

Å kunne dra på studieturer, å kunne gå ut i verden for å studere enkelte deler av samfunnet, er ett av elevenes grunnleggende behov. Going Out er en rød tråd som går gjennom alle grunnskoleårene. Det utfyller det andre arbeidet som elevene utfører.

Grupperommet er begrenset og beskyttet. Miljøet utenfor grupperommet er derimot ubegrenset. Grupperommet skal bidra med de redskapene som eleven trenger for å organisere kunnskap og tolke det ytre miljøet, det er et laboratorium der de kan bearbeide det som finnes ute i verden. Elevene er nødt til å utvikle seg fra å være egosentriske medlemmer av en familie, til gode samfunnsborgere. For å kunne gjøre dette, må de møte samfunnet og finne ut hvordan det fungerer, hva slags tilbud som finnes og hvordan de som individer kan tjene samfunnet.

Opplevelser fra studieturene skal bidra til en utvidelse av elevens følelse av tilhørighet. Turene skal bidra til å øke selvtillit og tillit til andre. Trygghet hos 6–12 åringer er avhengig av en sunn utvikling av intellektuell og fysisk selvstendighet, balansert med en forståelse av gjensidig avhengighet i verden.

Going Out er utflukter som i stor grad initieres ut fra elevenes egne interesser. De undersøker årsak og virkning i naturen og i menneskelige fellesskap. Læreren skal strukturere turene slik at barna får

kjennskap til teknikkene de trenger for å organisere disse utfluktene og bearbeide informasjonen de får. Elevene skal gis mer ansvar etter hvert som de får mer erfaring. Jo mer elevene involverer seg i planleggingen av disse turene, desto større betydning kommer de til å få for deres utvikling.

Hovedmålsettinger

Styrke læringsprosessen og utvide det faglige arbeidet

Å kunne dra på en studietur krever mange ferdigheter:

- ▶ å kunne stille nøyaktige spørsmål om hva målet med turen skal være
- ▶ å kunne organisere grupper
- ▶ å planlegge
- ▶ å forske
- ▶ å samarbeide
- ▶ å verdsette hjelp som man får og vite hvordan man viser det
- ▶ å takle hindringer
- ▶ å utvikle eventyrsans
- ▶ å resonnerer, analysere og løse problemer
- ▶ å bruke ulike sosiale ferdigheter i ulike sammenhenger
- ▶ å være økonomisk ansvarlig

Disse ferdighetene kreves også hvis man skal bli en god samfunnsborger og ha et godt liv i fellesskap med andre. Studieturene hjelper på denne måten

eleven til å møte samfunnet med glede og mot. Elevene må loggføre det de ser og opplever på turen sin. Lærerne må gi presentasjoner om intervjueteknikker og muntlige fremføringer. 9–12 åringene må også kunne gå ut for å finne informasjon som de trenger til sine ulike prosjekter. Det finnes utstillinger eller begivenheter som er så viktige for gruppens arbeid at alle elevene bør oppleve dem. Men det betyr ikke at alle må dra samtidig. Det beste er å kunne organisere små grupper. Slike opplevelser kan gi inspirasjon til ny forskning.

Styrke selvbeherskelse

Utviklingen av viljen innebærer å øke selvbevissthet og evnen til å foreta valg som tar hensyn til andre. Elevene må også lære at de kan beherske seg i ulike situasjoner. Det finnes regler og normer knyttet til alle institusjoner, aktiviteter og steder i samfunnet. Elevene må velge å tilpasse seg disse normene hvis de skal ønskes velkommen. For å kunne foreta slike valg, må elevene lære hvordan og hvorfor ting fungerer slik de gjør.

Å velge hvor man skal dra skal være elevenes valg. Men å kunne ta et godt valg er ikke alltid innlysende for alle.

Elevene må hjelpes til å stille seg selv følgende spørsmål:

- ▶ hvorfor tror du at du trenger å vite mer?
- ▶ er dette et individuelt behov eller et gruppebehov?
- ▶ hvordan vil en slik utflukt utvide eller forbedre forskningen din?

Utfordre det resonnerende sinn

I grupperommet gir læreren mange presentasjoner som skal åpne dørene til forskning og oppdagelse. Læreren presenterer nøkler til forståelse, begreper, sammenhenger og teknikker som bidrar til oppbyggingen av intellektuell selvstendighet hos elevene. Læreren presenterer eksempler av ulike fenomener som har skapt Jorden, som har ført til at livet oppstod, og som har ført til at menneskelige samfunn ble dannet. Læreren skal gi innsikt i de historiske prosessene som har skapt forholdene som er det moderne livet vi lever. Men virkeligheten eksisterer utenfor grupperommet. Bekreftelsen og beviset for alle disse presentasjonene må elevene finne utenfor grupperommets fire vegger.

Når elevene utforsker naturen, ser de alle prosessene som læreren har beskrevet: de opplever land og vann, dyr og planter. De ser hvordan levende ting samarbeider. De ser hvordan mennesker har forvandlet omgivelsene, og gjennom dette oppdager de det forberedte miljøet de kommer til å få ansvar for i fremtiden.

Denne forskningen skjer mer spontant enn den som skjer i grupperommet. Hvert individ tar ulike elementer fra opplevelsen og hver opplevelse er forskjellig og unik. Man må stole på at den spontane organiseringsevnen som hjernen er utstyrt med, alltid fungerer.

Lære kunsten å leve i fellesskap med andre

- ▶ Grupperarbeid. For å være forberedt til å dra på studieturer, må elevene ha ferdigheter som hjelper dem til å samarbeide i grupper. Elevene må få presentasjoner som fører til at de:
 - kan lytte aktivt
 - kan dele på oppgaver i et prosjekt
 - kan organisere et prosjekt
 - kan lage en tidslinje for et prosjekt
 - kan respektere alle bidrag
 - kan analysere og evaluere et prosjekt

Elever i en montessoriskole velger sine egne arbeidsgrupper. Det er læreren som må presentere ovennevnte punkter til blandede grupper, slik at de lærer at man kan samarbeide med hvem som helst hvis man følger visse retningslinjer.

- ▶ Mange harmoni- og høflighetsøvelser må gjøres for å forberede elevene til å tilpasse seg samfunnet:
 - hvordan man snakker i telefonen til en fremmed og spør om opplysninger
 - hvordan man sitter i bil, buss, tog og tar hensyn til andre
 - hvordan man leser et kart, rutetabell osv.
 - hvordan man intervjuer folk
 - hvordan sikkerhetsregler i trafikken, på ulike arbeidsplasser og i ulike institusjoner fungerer
 - hvordan man takker folk for hjelp, tjenester og opplevelser
 - hvordan man oppfører seg i gater, på trapper, og i ulike situasjoner
 - hvordan man passer på gruppen, og sørger for at alle har det trygt og godt
 - hvorfor visse regler gjelder noen steder og ikke andre

- hvordan man viser respekt for eldre mennesker, mennesker i visse stillinger osv.
- hvordan man informerer de foresatte om turen
- hvordan man presenterer turen og opplevelsene for andre etterpå

Vi må hjelpe elevene til å forstå grunnene til reglene som blir skapt av samfunnet. Dette gjør vi både gjennom organiseringen av gruppesamfunnet og i forberedelsene til studieturer. Det er viktig å understreke overfor elevene at de er forpliktet til å jobbe for fellesskapets beste og for hverandre, til tross for uenighet eller uoverensstemmelser.

Å ta vare på miljøet

Det vi lærer elevene om hvordan de skal ta vare på miljøet i grupperommet er en god forberedelse for utfluktene. Jo mer de deltar i å ta vare på grupperommet og skoleområdene, desto mer forståelse kommer de til å ha for hvor mye arbeid som må legges ned i en hvilken som helst arbeidsplass eller et annet miljø.

Organisering av Going Out

Til tider skjer det spesielle begivenheter, konserter eller lignende som alle blir med på. De eldste elevene kan hjelpe læreren til å organisere disse større utfluktene. De fleste studieturer/Going Out skjer i små grupper. Noen elever som har jobbet sammen om et interesseområde organiserer studieturen. Etter hvert som elevene får erfaring, blir de mer og mer selvstendige i planleggingen. Selv om læreren skal være med, tar de selv ansvar for organiseringen av turen.

Til tross for stor selvstendighet er det alltid læreren som har det øverste ansvaret og dermed også myndighet til å gripe inn dersom for eksempel gruppesammensetningen eller organiseringen av studieturen ikke er tilfredsstillende.

Man skal alltid ha høye forventninger til elevenes atferd på studieturer. Det er viktig å gi dem konstruktive tilbakemeldinger i etterkant om hva som fungerte bra og hva som må forbedres før en fremtidig tur kan finne sted. I noen tilfeller vil enkelte elever ha behov for å organisere en egen utflukt.

Mulige studieturer innenfor ulike fagområder

- ▶ **Geografi**
Ulike terrengtyper, ulike land- og vannformer, årstider, museer, planetarier, butikker med utstillinger av bergarter osv.
- ▶ **Biologi**
Zoologiske hager, ulike økosystemer, botaniske hager, akvarier, hager, natursentre, fugletårn, tjern og dammer, kysten, skogen, fjellområder, plantebutikker, drivhus og nærmiljøet.
- ▶ **Musikk og teater**
Konserter, opera, ballett, musikkinstruktører, musikkbutikker, lydstudioer, teatre og forestillinger.
- ▶ **Kunst**
Museer, gallerier, kirker/ templer/ katedraler, arkitektur i nærområdet, verksteder, skulpturer og utsmykninger i nærmiljøet.
- ▶ **Aritmetikk/ geometri og språk**
Utstillinger, foredrag, arbeidsplasser, dikt og historiefortelling, trykkerier, bokbinding, bokhandlere og forfatterintervjuer.
- ▶ **Historie og samfunnsfag**
Museum, arkitektur, utstillinger, arkeologiske funn, samfunnsorganer som rådhus, politi, brannstasjoner osv.
- ▶ **Andre steder**
Bondegårder, frukthager, sykehus og arbeidsplasser.

Det er også viktig å invitere mennesker med kompetanse innen ulike områder til å komme på skolebesøk for å vise eller fortelle noe.

Å forberede miljøet for Going Out

Man bør bli godt kjent i nærmiljøet og vite om steder som elevene kan dra til som bare ligger en sykkeltur, gåtur eller kort busstur unna. Læreren bør knytte til seg lokale kontakter slik at små grupper kan komme på studiebesøk til dem. Man må kjenne skolens nærmiljø og gjøre seg kjent med problemområder, som for eksempel veikryss, mangel på fortau eller sykkelstier, veiarbeid osv. Rutetider til offentlig transport, priser og kart over nærområder bør være tilgjengelig.

Grupperommet bør ha en hylle med materiell for studieturer, som for eksempel:

- ▶ informasjon om ulike destinasjoner
- ▶ bussrutetabeller, togrutetabeller osv
- ▶ kart
- ▶ mal som kan brukes når elevene skal skrive brev til foreldre eller destinasjoner
- ▶ takkekort
- ▶ Kalender
- ▶ Kort med skolens navn, adresse og telefonnummer
- ▶ Rapporter om tidligere Going Out-erfaringer fra medelever
- ▶ Regler for Going Out

Det forberedte miljøet for 6–12

Vi kan si at det forberedte miljøet har flere hovedmålsetninger:

- ▶ å skape et miljø som er i harmoni med de psykologiske egenskaper og behov hos grunnskolebarnet
- ▶ å skape et miljø som fremmer flyt og harmoni
- ▶ å begrense materialer og samtidig tilby en rekke konstruktive aktiviteter som hjelper barna utforske sine interesser i verden og universet
- ▶ å skape et miljø som fremmer positive sosiale relasjoner

Dynamikken som styrer forberedelsen av miljøet, er tillitens dynamikk. Tillit bygges hos et individ gjennom mestring av seg selv, mestring av miljøet og felles ansvar. Barna må utvikle selvtillit, stole på det fysiske miljøet, tillit til voksne, tillit til andre individer og tillit i gruppen som helhet. Ansvar overfor dette miljøet, som inkluderer både ting og folk må være både forventes og oppmuntres og læres bort.

Aktiviteter som bygger tillit, må gi passende utfordringer i forhold til utviklingstrinnet. Størrelsen på møbler, plassering av materiell og generell innredning må fremme selvstendighet og selvregulering i gruppen. Klassen er et laboratorium, et bibliotek og et verksted. Det må innvie barna i en selvutviklingsprosess som utfordrer dem til å navigere pensumet på en personlig måte, utforske interessene sine og samtidig hjelpe dem til å oppfylle offentlige krav. Det må være pinlig orden i miljøets rutiner og systemer.

Montessorimateriellet skal være fremtredende i miljøet. Materiellet er «konkrete former av abstrakte ideer» og «nøkler til Universet». Man presenterer materiellet med en metode som kan kalles for «guided reenactment», dvs. en induktiv prosess der barna kan selv trekke generelle regler ut fra erfaring, på samme måte som mennesker til alle tider har kommet frem til ulike oppdagelser. Man forklarer ikke begreper med materiellet, men man viser forhold og «adferd» som gjør at barna selv utvikler definisjoner og regler.

Mye materiell er også håndlagd. Materiellet kan variere fra kultur til kultur og fra språk til språk. Materiell som er håndlagd skal også være nøkler til utforskning og ikke bare oppgaver med fasiter. Grunnskolebarn trenger Stort Arbeid og repetisjon via variasjon. Derfor skal materiellet være et springbrett til kreativ aktivitet. Man utfordrer alltid barna til å tenke: Hva mer kunne man gjøre med dette?

Miljøene i barnehagen og skolen har en rekke felles elementer:

- ▶ **Orden:** Alt materiell må være rent og fullstendig. Alle ting har faste plasser i hyllene.
- ▶ **Estetisk:** Materialet og organisering av rommet må være attraktiv, og tiltrekker barnets oppmerksomhet mot aktiviteten. Naturlige materialer bør brukes så mye som mulig. Rommet skal ikke virke som et kontor. Bruk varierte måter å oppbevare materiell på.
- ▶ Det skal være logiske rekkefølger eller

tematisk organisering av materiell i hyllene, men i grunnskolen behøver vi ikke så mye fargekoding.

- ▶ Materiell har både direkte og indirekte formål.
- ▶ Materiell er begrenset. Barna må lære seg å ta gjennomtenkte valg, samarbeide og dele på ting.
- ▶ Det bør være områder der man kan jobbe på gulvet og hvor man kan samle gruppen.
- ▶ Barna deltar aktivt i omsorg for miljøet.

Slike prinsipper tjener faglige, personlige og sosiale mål. Barna utvikler et eierskapsforhold til miljøet. De tar vare på det, respekterer materiellet og deltar i diskusjoner om hvordan omgivelsene kan forbedres.

Rommets estetikk er viktig. Stå i døra og se inn. Hva slags inntrykk får du? Hva ser du først? Det burde være det vakre montessorimateriellet. Hyllene bør være lyse eller en farge som gjør at materiellet synes godt. Man må tenke på rommet slik en eier av et kunstgalleri tenker på en utstilling.

Viktige forskjeller mellom det forberedte miljøet barnehagen og skolen

Vi må også se på noen viktige forskjeller mellom Barnas Hus (3–6) og Grunnskolen (6–12) siden utviklingstrinnene har ulike karakteristikk og behov som skal tilfredsstilles:

- ▶ I 3–6 klasserom har man ofte små bord der barn jobber alene eller sammen med én annen. Hjemmet er modellen. En av målsetningene er å fremme dyp konsentrasjon gjennom repetisjon av øvelser. 6–12 klasserom har flere gruppebord fordi man ønsker å fremme samarbeid, repetisjon via variasjon og kreative løsninger
- ▶ Småskoletrinnet har en bikube atmosfære. Barna jobber i små grupper, snakker mye om arbeidet sitt og beveger seg mye. Småskoletrinnet er da alle faglige frø sås, og da er det mye materiell.
- ▶ Storskoletrinnet virker litt roligere enn småskoletrinnet, men verkstedatmosfæren bør fortsatt være gjeldende. Barna jobber med større og mer tidkrevende prosjekter, ofte i små grupper. De har tendens til å jobbe lenger om gangen med hver aktivitet. Det er mye vekt lagt på skriveprosessen og litteraturopplevelser.

Barna diskuterer mye, enten seg imellom eller med en lærer. Det bør fortsatt være adgang til montessorimateriell, både fordi barna trenger å bekrefte det de har lært og fordi vi går tilbake til materiellet når vi viser mer avanserte ting, som algebra og kubikkrot.

Organiseringen av rommet

Vi må ta hensyn til egenskapene hos grunnskolebarna:

- ▶ De nye krefter *fornuft og forestillingsevne* (det resonnerende sinn)
- ▶ Behov for stort arbeid, tiltrekning mot heltedyrkelse og det ekstraordinære
- ▶ Behovet for sosial interaksjon, flokkinstinkt
- ▶ Behovet for å utforske moral og etikk, regler og strukturer, rettferdighet og barmhjertighet, rett og galt
- ▶ Utforskning av universet og samfunnet, både inne i og utenfor klasserommet

Montessori sier at i denne alderen bør man «sow all the seeds of culture and science.» Vi ønsker også at barna skal bli «misfornøyd» med hva som finnes i miljøet og vil ønske å gå ut i naturen og ut i samfunnet for å søke sannheten om hva som har blitt fortalt til dem. Barn i denne alderen utforsker hvordan samfunnet fungerer, både samfunnet som svarer til kulturen eller kulturene de lever i, begrepet «samfunn» generelt og fellesskapet med sine jevnaldrende.

Organiseringen av det fysiske miljøet skal fremme flyt, harmoniske sosiale relasjoner og gode arbeidsvaner.

Hyller og bord

Hyllene trenger ikke å være så lave som i 3–6 miljø. Ting satt på de laveste hyllene bør være ting barna enten må arbeide med eller elsker å jobbe med, eller brukt til å lagre barnas ting. Vær forsiktig med å dele rommet opp i for mange små arbeidsplasser. Dette kan å fremme dannelsen av sosiale klikker. Husk også at mye uformell læring foregår når barna går forbi andre barns arbeidsplasser. Denne typen læring kan bli hindret av å ha små arbeidsrom i hjørnene. De fleste av hyllene skal være plassert nær periferien av rommet, og barn bør være i stand til å se rundt i rommet fra de fleste arbeidsplasser,

og se hva som er tilgjengelig for dem. Bord kan være av forskjellige størrelser. De kan også være av ulike høyder. Unngå å plassere bord slik at barna sitter med ryggen til resten av rommet. Dette gjør det vanskelig for læreren å opprettholde en viss oversikt eller øyekontakt uten å gå bort til barna. Selv om de fleste barn ønsker å jobbe i grupper er det fortsatt behov for enkelte bord som skal plasseres til individuelt arbeid. Disse bordene bør allikevel plasseres i nærheten av lærerens presentasjonsområde. Man må sørge for at det er nok gulvplass til større arbeider, bevegelse og samlinger.

Presentasjonsbord og presentasjonsområder

Læreren i grunnskole skal ikke være en «nomade». Siden de fleste presentasjoner skal gis til små og mellomstore grupper er det upraktisk å vandre rundt på leting etter et sted å gi presentasjoner. Læreren bør ha et presentasjons bord og et område på et teppe der presentasjoner kan gis til grupper. Bordet kan gjerne være litt lavere enn arbeidsbordene slik at barna lett kan se og ha adgang til materialet. Det kan også være lurt å ha noen hyller med redskaper som trenges til gruppearbeid, for eksempel fargeblyanter, linjal, sakser osv. og til materiell som skal brukes under presentasjonen. Det er viktig at dette presentasjonsområdet er et sted der man kan se resten av rommet. På denne måten vedlikeholder man sin egen tilstedeværelse i rommet. Man skal understreke hvordan det er å konsentrere seg til tross for annen aktivitet i rommet. Barn som jobber i nærheten av et presentasjonsområde plukker ofte opp en del ting som foregår, en del av den uformelle læringsprosessen. Barn blir ofte inspirert av at de ser at noe spennende foregår. De blir motivert til å spørre hverandre om å få se hva de har fått i presentasjon. Da trenger man ikke å gi alt til alle, men kan stole på den naturlige nysgjerrighet hos barna.

Redskapshyller

Grunnskoleklasserommet er et verksted. Redskaper skal være felleseiendom. Det inkluderer: blyanter, viskelær, linjal, passere, fargeblyanter, sakser osv. Redskaper bør være et sentralt sted i rommet, eller et par steder i rommet, slik at alle har lett adgang til dem uten «trafikkork».

Lagring av barnas arbeid

Lagring av barnas arbeid kan variere mye, ut fra plasshensyn, størrelse på barnegruppen og alder. Yngre barn er ofte ikke så flinke til å organisere ting i permer, så dette bør begrenses (man kan for eksempel ha en musikkperm, der sanger, teaterreplikker osv., blir satt inn, men ikke tatt ut). Et par skuffer, en til arbeidsbøker og små ting og en til større arbeider kan være en god løsning. Det kan også være greit å ha en spesiell mappe til «forfatterarbeid», siden dette gjøres ofte på løse ark. Barna bør jobbe både på løse ark og i arbeidsbøker av ulike slag og det er fordeler og ulemper med begge løsningene. Arbeid på løse ark bør tas hjem regelmessig eller limes inn i arbeidsbøker. Regelmessig rydding er viktig. Man må gi presentasjoner om hvordan man rydder og hvordan en ryddig skuff ser ut. Barna kan hjelpe hverandre. Man må også ha litt humor rundt dette. Det er noen barn som alltid kommer til å trenge litt hjelp fra andre for å kunne holde orden og dette bør ikke gå inn på selvfølelsen.

Lagring av personlige saker

Lagring av klær, sko, ryggsekker, matpakker, ekstra klær osv. krever god organisering. Det er viktig å se på garderoben som en del av arbeidsplassen. Det er ikke bare et lagringssted. Man må engasjere barn aktivt i hvordan personlige ting skal lagres og området må designes slik at barna kan være så selvstendig som mulig og hjelpe hverandre. Rutiner for å gå fram og tilbake til dette området bør øves på regelmessig.

Utstyr for å holde orden i miljøet

Utstyr for å holde orden i miljøet bør være lett tilgjengelig til enhver tid. Selv om barna har noen faste tider der de skal rydde i klasserommet, kan de også velge dette som et passende arbeid i arbeidsøkta, en «tjeneste for klassen». Utstyr inkluderer: kluter til støvtørking, mopper, koster, kostebrett, bøtter osv.

Rutiner er også en del av det forberedte miljøet

Det finnes materiell som kan hjelpe barna til å være «selv-regulerende» og ta ansvar for miljøet og rutiner. I dette området bør være blant annet:

- ▶ En eller flere kalendere, der viktige datoer blir skrevet opp
- ▶ En timeplan der presentasjoner for dagen/uka kan settes opp

- ▶ Et sted der barn kan levere lapper og/eller arbeid
- ▶ Et sted der man oppbevarer lapper, beskjeder som skal ut
- ▶ En tavle der beskjeder til lærerne og elevene kan skrives opp (endringer i timeplan, barn som er syke, voksne som er borte, vikarer, påminnelser)
- ▶ En perm til å føre frammøte
- ▶ Rutiner for brann/nødsituasjoner
- ▶ Informasjon om allergier eller medikamenter
- ▶ Viktige overganger og hvordan klassen har analysert hva som må gjøres: overgang til lunsj, ute tid, hjemreisen, ankomst osv.
- ▶ Etter at man har diskutert en overgang i en harmoni og høflighetsøvelse, skriver man opp stegene. Når prosessen er blitt evaluert etter en stund, kan lista tas ned. Oppbevar disse rutinene et annet sted slik at de kan tas ut igjen om nødvendig.
- ▶ Håndarbeid i alle fagområder, manipulering av materiell med hendene
- ▶ Matlaging
- ▶ Hagearbeid
- ▶ Orden der man jobber
- ▶ Omsorg for utstyr: montessorimateriell, gymutstyr, eksperimentutstyr, kunst og håndverksutstyr
- ▶ Opplæring i redskapsbruk: måleredskaper, kunstredskaper, matlagingredskaper, kommunikasjonsredskaper, hageredskaper
- ▶ Drama
- ▶ Alle overganger og rutiner
- ▶ Å ta seg av gjester
- ▶ Å hjelpe andre, særlig yngre barn
- ▶ Overganger til og fra presentasjoner
- ▶ Harmoni og høflighet i klassen, i skolegården og på Going Out
- ▶ Forberedelser for Going Out utflukter
- ▶ Å hjelpe skolens voksne: forberede skolen til begivenheter, hjelpe med beskjeder, skriving av en skoleavis osv.

Fagområder må være tydelige, uten å fargekode alle materiellet i et fag. Materiell må stilles ut på hyllene på en måte som er tiltrekkende. Ting skal ikke stå opp på hverandre. Man burde kunne stå hvor som helst i rommet og se hva rommet har å tilby.

Praktiske hverdagsøvelser i grunnskolen

Praktiske hverdagsøvelser slutter ikke når barna blir 6. Men de har ikke lenger samme dype behov for å repetere en øvelse om og om igjen. Det som skjer er at barna får nye behov, behov for å sette disse ferdighetene i en sosial sammenheng og å utfordre seg selv med repetisjon via variasjon. Selv-perfeksjonering skjer via arbeid for fellesskapet, praktiske oppgaver knyttet til Going Out/utflukter og håndarbeid i alle fag.

Aktiviteter som er en naturlig del av grunnskoleklassen, blir kildene til praktiske hverdagsøvelser:

- ▶ Omsorg for materiell og miljøet, både ute og inne
- ▶ Omsorg for planter og dyr
- ▶ Å føre en logg over arbeid som er gjort: å være oppmerksom på konstruktiv bruk av tid
- ▶ Omsorg for personlige ting, for eksempel klær og mat, organisering og vedlikehold av garderoben og overgangene fra utetid til innetid
- ▶ Lagring av arbeid, både ferdig og uferdig
- ▶ Oppmerksomhet på detaljer og estetikk i miljøet og i arbeid

De voksne i Barnas Hus bruker mye tid til å analysere bevegelser for at presentasjoner skal være tydelige og barna har tid til å absorbere detaljer. I grunnskolen ser vi en parallell aktivitet: å analysere en prosess. For at de fleste barn skal kunne lykkes i de aktivitetene nevnt ovenfor, må man hjelpe dem til å bryte dem ned i sine deler og rekkefølger. Noen ganger kan delene øves på hver for seg. Men noen ganger er det nok å se nøye på rekkefølgen av ting som må gjøres og snakke om hvordan man kan lykkes med hvert element.

Vi gjør dette gjennom gruppediskusjoner, ledet av en voksen, men der den voksne veileder barna gjennom en analytisk prosess: Hva trenger vi å gjøre for å lykkes med denne overgangen eller aktiviteten? Den voksne stiller spørsmål som hjelper barna til å komme med forslag og organisere en rekkefølge eller en liste med «tips». Den voksne skriver opp på et stort ark det barna kommer med. Legg merke til at man skal helst prøve å unngå ordet «regel» når man snakker om disse tingene hvis det er mulig. Mange barn har en veldig streng forståelse for hva regler og regelbrudd betyr, og det kan føre til at de lett går inn i politirolle overfor hverandre. Vi skal prøve å komme utenom dette ved å legge vekt på: hva er det som hjelper oss til å ha det godt?

Holdningen til den voksne skal være: Vi har et problem! Det er fantastisk! Mennesker elsker problemer for det er det som får hjernene våre til å fungere best. Bruk humor og husk et vennlig forhold til feil. Alle gjør tabber! Det er også viktig å variere løsninger en gang i blant for å understreke at det finnes flere «riktige» måter å løse et problem på. Vi ønsker at barna skal utvikle fleksibilitet. En god løsning virker ikke alltid i alle situasjoner!

Montessori identifiserte det hun kalte for barnets «bønn» i 3–6: «Hjelp meg å gjøre det selv!» I grunnskolen bygger vi videre på dette og hører på den nye bønnen hos 6–12 barnet: «Hjelp oss å gjøre det sammen.» Det er viktig å understreke at individet ofte trenger å ta ansvar for en del av prosessen, men ikke nødvendigvis hele prosessen. Det er en evne som mennesker utviklet tidlig i sin historie, hvordan man kunne fordele arbeid. Noen ganger tar eldre barn mer ansvar. Dette er naturlig og aldershierarkier respekteres av barna når de ser at alder og livserfaring også gir visse privilegier og medbestemmelse. Og det er alltid viktig å huske på at de voksne, med sin livserfaring og ansvar har alltid siste ordet og må respekteres. Det er ikke nødvendig å forklare alle voksnes avgjørelser overfor barn. Men de fleste barn stoler på at de voksne er «på deres side» når de ser at vi inkluderer dem i avgjørelser der det er passende.

Å bygge opp fellesskapet

Et annet hovedprinsipp i praktiske hverdagsøvelser i grunnskolen er prinsippet om å tjene fellesskapet. Å gjøre tjenester for fellesskapet, om det er et annet individ, klassen, en annen barnegruppe, skolen som helhet eller mennesker utenfor skolen bør betraktes som et gyldig og viktig arbeid for barn å velge når som helst i løpet av dagen.

Et barn kan, for eksempel, tilby seg å spise alle blyanter, organisere alle bøkene, eller vaske penslene. For å bygge opp denne fellesskapsfølelse, bør de voksne lære å unngå å si: «gjør ditt eget arbeid,» eller «pass på deg selv». Hele poenget med å utvikle seg sosialt og moralsk er å utvide kjærlighet og oppmerksomhet forbi det personlige. Alle hjelper alle. Alle rydder opp etter alle. Ingen er tjent med at noen er uvitende. Alle bidrar etter evne og får etter behov. Ting i klassen/skolen er fellesskapets eiendom og ansvar.

Barna trenger å utvikle et sterkt forhold til omgivelsene sine. De lærer å ta vare på miljøet ved å ta vare på miljøet. Harmoni og høflighet i grunnskolen handler mye om hvordan man skal sørge for at miljøet har det som trengs for å være et trygt, harmonisk og komplett læringsmiljø.

Ungdomstrinnet 12-15

Organisering av senter for studier og arbeid

Det er gunstig for planleggingen at man kan se en helhetlig plan for senteret med alle elementene, selv om ikke alt blir bygd eller satt i verk med det første. En helhetlig plan vil gjøre det lettere å jobbe med enkelte deler, men fortsatt se hvor det fører hen, både for ungdom og voksne. Videre er det beskrevet noen momenter og tips om organisering som kan være verdt å ta hensyn til i planlegging av det tilrettelagte miljøet for ungdom.

Miljøet vi ønsker å bygge er:

- ▶ for beskyttelse
- ▶ for aktivitet
- ▶ vakkert
- ▶ lett å holde ryddig og rent
- ▶ et som tilfredsstillende ungdommens behov

Barn har behov for å tilfredsstillende deres intellektuelle, moralske og sosiale behov. De må også få ha elementer i miljøet som svarer på deres religiøse/åndelige instinkt om «søken etter det udødelige». Ungdommen fra 12–15 år kan vi sammenligne med barn fra 0–3 år, men nå som en «fødsel inn i voksenverdenen», og de vil ha de samme behov, men i et helt annet miljø, et miljø som svarer til voksnes verden. Samtidig som senteret skal være et sted for studier og arbeid, så er det viktig at det er et sted for ungdommene «å bare kunne være» og ha det godt ved å bare være til på dette stedet.

Senteret består av mange elementer, og det er arbeidets natur og de nødvendige studiene som

trengs for å realisere arbeidet som regulerer/skaper behovet for studier og arbeid ute og inne. Det trengs en fleksibilitet i hele miljøet. Ungdommene må kunne bevege seg fritt rundt, ha fri flyt og samtidig kunne oppleve ro, være alene og ha det stille rundt seg. Det er ikke behov for egne steder for voksnes observasjon, fordi de voksne jobber side ved side med ungdommene og observerer samtidig. Det er allikevel behov for at miljøet er oversiktlig, at alle kan se hverandre samtidig som man kan finne ro og konsentrasjon i deler av miljøet.

Det er behov for noen grupperom for samtaler og møter med enkelte ungdommer og foresatte, men det er en målsetting at alle ungdommene finner arbeidsro uten å lukke seg inne i mindre rom med dør. Da mister man det sosiale livet, og de voksne kan heller ikke observere ungdommene og blir selv «borte» på grupperommene. Her kommer også behovet for god akustikk inn i bildet. Ideelt sett skal flere titalls ungdommer kunne jobbe i samme rom uten å føle seg forstyrret, selv om det sjelden er naturlig at alle gjør det samtidig.

«But it is necessary to consider not only the active occupations but the need for solitude and quiet, which are essential for the development of the hidden treasures of the soul»

Maria Montessori, From Childhood to Adolescence

I tredje utviklingsstrinn (12–18) trenger ungdommene et levende samfunn bundet sammen av voksent arbeid med produksjon og salg.

De utvikler en realisering av sin individuelle rolle i et samfunn, og de opplever gjensidig avhengighet. Det er et kontinuum. 12-åringen er ikke den samme som 18-åringen, men de er alle ungdommer. Behov og karakteristikk er de samme, men de manifesterer seg forskjellige gjennom disse seks årene; 12–14 (forberedelsesperiode), 14–16 (periode med blomstring), 16–18 (periode med perfeksjonering).

På grunn av behovene og karakteristikkene i det tredje utviklingstrinnet, ønsker ungdommer å leve i samfunnet og dekke sine behov gjennom å tjene egne penger. For at minisamfunnet skal fungere godt og gi ungdommene mulighet til å oppnå sosial og økonomisk uavhengighet, må det være en slags organisasjon eller struktur. Miljøet forberedes i henhold til læreplanen; elementene er beskrevet der og kan settes opp i enklere eller mer omfattende form. «Butikken», «hotellet», arbeid med jorden og i de andre elementene vil utgjøre helheten og gi arbeid som tilbyr de viktigste opplevelsene i voksenlivet - teoretisk og praktisk arbeid og sosial organisering og økonomi. Ulike former for aktivitet bør være med i etableringen av minisamfunnet – halvhjertet innsats kan føre til «flasko». Tilsvarende, om arbeid i/med minisamfunnet ikke er nødvendig og på ekte vil det raskt bli avslørt.

Jobbe side-ved-side

I læreplanen er det flere steder omtalt viktigheten av at de voksne jobber side-ved-side med ungdommen. Nedenfor er en konkretisering av dette for de voksne:

- ▶ Voksne deltar på samme måte som vi forventer av og ber ungdommene om å delta
- ▶ Den voksne må være klar over alt den gjør og være en rollemodell og veileder. Den voksne er en del av det forberedte miljøet, og blir stadig observert
- ▶ Dette er en gradvis prosess med å veilede ungdommene til å oppnå ansvar for å utføre nye, voksenlignende oppgaver
- ▶ Dette er ingen lek, dette er arbeid, og ungdommene behandles som voksne
- ▶ Egnede verktøy, materialer og sikkerhetsutstyr må håndteres.
- ▶ Presenter hvilke verktøy vi trenger, planlegg og

- tenk på hva vi trenger, og skaff det
- ▶ Det er nødvendig å forutse, identifisere og isolere oppgavens vanskeligheter
- ▶ Introduksjon eller instruksjon skal være tydelig og kortfattet og presentert på en nøyaktig måte
- ▶ Vær nøye med å gjøre oppgaven virkelig
- ▶ Be ungdommen delta
- ▶ Arbeid, bokstavelig talt, side om side med ungdommene (dette gjelder alle voksne)
- ▶ Observer nivåene på ungdommenes evner
- ▶ Ungdommene kan trenge en ny presentasjon for forbedring av prosessen
- ▶ Be dem observere og forutse mulige resultater og for å forhindre problemer
- ▶ Vær tålmodig med mindre enn perfekte resultater
- ▶ Kommuniser høye standarder og forventninger
- ▶ Med ungdom med spesielle behov, sett den sammen med noen som gjør et godt arbeid for å hjelpe
- ▶ Ungdommene vet når de er ferdig, sjekk det ut sammen

Eksempel på dialog:

- ▶ La meg vise hvordan dette gjøres
- ▶ Du prøver
- ▶ Jeg skal vise deg litt til hvordan du gjør det
- ▶ Nå jobber du alene, men jeg blir i nærheten
- ▶ Fortsett slik, og jeg vil komme tilbake til deg igjen
- ▶ Kom og hent meg hvis du trenger hjelp
- ▶ Vis meg når du er ferdig

Felles arbeid

Felles arbeid er arbeid det er behov for å gjøre som kommer inn som en spesiell del av hovedområdet daglig drift, og som krever at alle jobber sammen fordi det er omfattende og «tidspress», og fordi alt arbeid blir morsommere når man jobber sammen og alle gjør en innsats.

Etter hvert som minisamfunnet utvikler seg, oppstår det et stadig større behov for øker med felles arbeid. I felles arbeid bør alle ungdommer og voksne i samfunnet være med, og ledelsen bør sette krav om dette. Med tanke på utviklingen av ungdommene og samfunnet er felles arbeid en gylden mulighet for å arbeide side-ved-side, ha samtaler som faller helt naturlig og gjøre verdifulle observasjoner. Det bygger

Ungdomstrinnet 12–15

samhold og eieforhold og alle lærer å ta vare på miljøet og hverandre.

Husk å sette opp oppgaver med et bestemt antall ungdommer som trengs for hver oppgave og la det være valg. Alle kan ikke få sitt førstevalg hver gang, så lag avtaler om at de kan få gjøre det de ønsker neste gang.

Alt av arbeid er regulert av årstidene og klimaet i den landsdelen man lever i. Det viktigste er å ha arbeid som er nødvendig, ekte og med ekte konsekvenser, at ungdommer og voksne får jobbet side-ved-side og at ungdommene bygger opp et eieforhold til samfunnet de er en del av. Det siste oppnås bare gjennom å bygge sitt eget samfunn.

Ungdommene må få muligheten til å velge arbeid (se tabell), men veldig viktig at antallet holdes, fordi de voksne har planlagt alt med tanke på arbeidsmengde og hvilke verktøy vi har tilgjengelig. Det er viktig at alle ungdommene har et verktøy i hånden som de får jobbet med, så det ikke blir noen som «bare ser på» på grunn av verktøymangel.

Eksempel på planlegging for en høstdag med felles arbeid for hele ungdomstrinnet:

Oppgave	Antall
Dyr og planter <ul style="list-style-type: none"> ▶ Stelle for høner ▶ Hente egg, eventuelt vaske dem, sette i kartong, skriv opp antall og ta med til butikken ▶ Vaske vanddispenseren og fylle den helt full ▶ Rent høy i rugekassene ▶ Gjør rent gulv og oppå rugekasser ▶ Høste tomat ▶ Rydde og koste i drivhuset ▶ Brette tomatbokser av papir - trengs det flere? ▶ Henge opp klokkene ▶ Gjøre klart ved til turen 	2
Hagen <ul style="list-style-type: none"> ▶ Frukt- og bærbusker ▶ Løvkompost ▶ Stelle tomatene og drueplanter ▶ Gjøre ferdig porten i portalen ▶ Lage ferdig grind til venstre for porten ▶ Luke ▶ Utbedre veien til drivhuset ▶ Potetene ▶ Kutte ris med ljà og saks ▶ Kjøre riset bort i skogkanten 	4
Lage Lunsj	2
Høstturen Handle mat	2
Uthuset Toalett <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kledning utvendig, 6" bord ▶ Grunne kledning 	4
Hemsen <ul style="list-style-type: none"> ▶ Lister langs skråveggene ▶ Innrede ▶ Trappa til hemsen ▶ Lage lesestol på hemsen – rydde og gjøre det koselig der, lage arbeidssted eller lesestol 	4
Hotellet <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kle ferdig innvendig det nye toalettet og gangen ▶ Låse innerdør til toalettet ▶ Sette opp vindskier og vannbord ▶ Sette inn en skive i hver hengsel på ytterdøra for å heve den litt så den låser bedre 	4
Verkstedet <ul style="list-style-type: none"> ▶ Henge opp veggplate for verktøy ▶ Sortere skruer og spikere ▶ Merke plass for skrumaskiner, stikksag og annet verktøy enda bedre 	2
Låven <ul style="list-style-type: none"> ▶ Bygge benker og uteplass – plattning ▶ Male vinduer 	2
Potetkjelleren <ul style="list-style-type: none"> ▶ Sette opp isolasjonsplatene og lekte dem i taket ▶ Reparere dør ▶ Forbedre veien ned til kjelleren ▶ Montere vekt ▶ Ordne med lys ▶ Lage utetrapp 	4
Tysk 2 timer deretter hjelpe med potet-oppgavene	5

Ledere

Utover at de eldste ungdommene er ledere i samfunnet bare ved at de er eldst, så kan man ha ledere for forskjellige elementer og ansvarsområder. Ledere søker på «stillingen» og utvelgelsen foretas av de voksne gjennom en intervjuopprosess – som man ville gjort ellers i samfunnet. Dersom man har en eksisterende leder som nå skal gå av, så er denne også med på intervjuet og prosessen med å velge ut en ny.

Eksempler:

- ▶ Leder for dyrehold
- ▶ Leder for birøkt
- ▶ Leder for plantedyrking
- ▶ Leder for økonomi
- ▶ Leder for hotell
- ▶ Leder for renhold og orden
- ▶ Leder for PR – reklame og markedsføring
- ▶ Leder for produksjon og salg/butikk
- ▶ Leder for datamaskiner/IT
- ▶ Verksmester (leder for verkstedet)
- ▶ Bibliotekar
- ▶ Elevråd – denne velger ungdommene selv

Målet er at ungdommene kan ta så mye ansvar som mulig. Det er også lederne som sender skriftlige søknader dersom det er behov for tillatelser/ressurser fra skolen, eier av eventuell gård eller andre. Lederne rapporterer ukentlig på samfunnsmøtet og svarer på spørsmål.

Samfunnsmøte

Samfunnsmøtet (eller om man bruker et annet navn på det) er det høyeste organ i minisamfunnet. Møtet kan for eksempel være på slutten av dagen fredager. Det er hyggelig når alle oppgaver er gjort og man kan avslutte dagen og gå inn i helgen med god oversikt, ny plan og anerkjennelser. Møtet kan for eksempel vare en time, og agenda være:

1. Opprop
2. Dikt eller ord for dagen
3. Lederrapporter og eventuelle spørsmål
4. Saker
5. Problemer
6. Timeplan/plan neste uke
7. Anerkjennelser

Møtene gjennomføres med utpekt leder og en sekretær. Lederen er gjerne en av de eldste ungdommene, som de voksne vet kan holde tak i møtet. Det er en modningssak å bli klar for å lede møtet. I et helt nyetablert samfunn kan en voksen lede møtet for å modellere hvordan vi ønsker å ha det. I tilfelle problemer med gjennomføringen senere, kan også en voksen tre inn for å gjenopprette en ordnet gjennomføring. Det er et formelt og høytidelig møte, og alle sitter i en ring på hver sin stol, med hendene i fanget og ser på den som har ordet. For å ta ordet må man rekke opp hånden og få ordet av lederen. Lederen gir ordet til den som har meldt saken, spør om det er flere spørsmål eller kommentarer til denne saken. Andre kommentarer må vente til den ene saken er avsluttet. Gjennomføringen av møtet er på denne måten tilsvarende som formelle møter ellers i samfunnet, og gir god trening i denne formen samtidig som det er en direkte nytte for minisamfunnet. Sekretæren for møtet skriver referat som oppbevares i en perm tilgjengelig for alle i ettertid.

Lederrapporter: dersom man har ledere for ulike deler av minisamfunnet, så legger de frem rapport om hvordan det går med området de har ansvaret for. Det kan være leder for plantedyrking, leder for økonomi, elevrådsleder etc. Innholdet kan være om saker som er tatt opp og resultatet av dem, vedtak i elevrådsaker som deretter tas med tilbake til elevrådet, økonomi, utfordringer, behov for hjelp etc.

Saker tas opp etter agenda, eller underveis ved behov. Leder styrer gjennomgangen og gir eventuelt ordet til den som har meldt inn en sak, så denne kan redegjøre. Vedtak gjøres av samfunnsmøtet – dersom det er behov for regler for avstemning bør dette klargjøres på starten av året. Eksempler på saker kan være bestemmelser som må tas i forhold til aktiviteter og økonomi, oppstart/avvikling av dyrehold eller planteproduksjon.

Under punktet problemer, tas det opp felles problemer som har oppstått i samfunnet. Problemet kan tas opp av hvem som helst i møtet, gjerne den som har oppdaget problemet. Det kan være alt fra at det ikke blir fylt på med toalett-papir til at en datamaskin har sluttet å virke. En sak kan være at samfunnet trenger en datamaskin til, et problem er

at den ikke virker. Man søker alltid etter en løsning, og lederen spør om noen vil løse problemet eller finne ut mer om løsninger som kan avklares på neste samfunns møte.

Plan/timeplan for neste uke presenteres dersom det er spesielle ting som alle må være forberedt på. Under innlegg om plan/timeplan for neste uke pleier de voksne å kunne snakke fritt siden det er deres sak.

Anerkjennelser gis i slutten av møtet, og er for ting ungdommer har gjort som er utover det man ellers forventer av et medlem i samfunnet, for eksempel stelle dyra i høstferien, snu seg på vei til bussen for å gå tilbake og hjelpe en annen ungdom, satt til side sitt eget arbeid for å hjelpe andre med matlaging, løse et matematikkstykke som var nødvendig for videre arbeid for alle eller reiste til byen for å handle nye baller til bordtennis. Ungdommene skal ikke anerkjenne de voksne eller de voksne anerkjenne hverandre (gjelder voksne som er ansatt på skolen, det blir noe annet om man vil anerkjenne gjestende voksne som har bidratt). De voksne anerkjenner ungdommene, men venter i det lengste, og gir noen anerkjennelser hvis det stopper opp.

Skoleåret kan avsluttes med et samfunns møte, men da bare nødvendige saker som oversikt over de som steller planter og dyr i sommerferien og gjerne ekstra god tid til anerkjennelser.

Seminar

Seminaret er en form for klasse- eller gruppediskusjon som nevnes i læreplanen og utdypes noe her. Seminar brukes underveis i utforskende arbeid eller løsrevet fra det som en del av undervisningen i det enkelte fag.

Deltakerne sitter på en stol i en sirkel, med eller uten bord. Uten bordet er det en mer direkte og ren form for kontakt og konsentrasjon. Alle har med seg boken eller teksten. Vær om mulig mer enn ca. 10 ungdommer, mens mer enn 20 blir for mange. Seminar kan være for tolkning av tekster, kunst, fotografi, film, matematikk, musikk og det meste som kan diskuteres rundt noe man har lest eller opplevd.

Bokseminar

På ungdomstrinnet er det ønskelig at ungdommene alltid har en bok de leser og har seminar om. Selve lesingen er det ønskelig foregår utenom skoletiden.

Å gjennomføre et seminar krever et større og mer subtilt talent enn noen annen pedagogisk form. Det krever en relativ mestring av innholdet i spørsmålene og evnen til tilretteleggende, modererende og indirekte rolle, som er følsom for den minste endring av diskusjonen. Den voksne må skape trygghet og oppmuntre til diskusjon uten å ta over. Målsettingen er at ungdommene kan ha seminar på egen hånd og at en ungdom er leder.

Tekstene kan være historiske, essays, romaner, faktiske tekster eller andre tekster. Vanligvis har alltid ungdommene en roman de leser og har seminar om. I en norsk bok leser de kanskje 100 sider i uken og i en engelsk kanskje bare 80, alt etter språk og hvor lettlest boken er. Lydbok er også nødvendig å ha tilgjengelig for de som har behov for det. Det er viktig at ungdommene ikke leser lengre enn så langt de skal lese til neste seminar, ellers er det lett å ødelegge spenningen. Seminaret kan være et par ganger i uken eller noen ganger bare et par ganger i løpet av romanen/teksten. Start med tette og jevne seminar for god oppfølging av ungdommene og for å bygge opp erfaring med seminar.

Bokseminar handler om

- ▶ En felles forståelse av teksten
- ▶ En intellektuell jakt
- ▶ Tolkning, ikke et riktig eller galt svar
- ▶ Samarbeid, få ungdommene til å samarbeide
- ▶ Tekstforståelse
- ▶ Å bygge egen uttryksmåte
- ▶ Å snakke tydelig
- ▶ Å lytte
- ▶ Å vite hvordan man skal lære
- ▶ Sosiale ferdigheter og følsomhet/god oppførsel
- ▶ Ærlighet og integritet
- ▶ Villighet til å godta kritikk

Retningslinjer:

- ▶ En av ungdommene er leder av seminaret. Leder har utarbeidet spørsmål med mer enn én betydning/svar, fra sidene de har lest

- ▶ Det er vanlig at ungdommene har forberedt noen spørsmål selv
- ▶ Spørsmål kan være faktiske (hva som skjedde i boka), tolkende eller evaluerende
- ▶ Ha gjerne et hvorfor-spørsmål uten riktig svar

Seminarteknikker:

- ▶ Snakk eller referer positivt til de siste som snakket selv om man har en annen mening
- ▶ Støtte først, så kan du være uenig
- ▶ Sammenlign synspunkter
- ▶ Henvis til teksten for alle argumenter
- ▶ Er dette virkelig sant?
- ▶ Vekk følelser
- ▶ Oppsummering

Roller som seminarleder

- ▶ Et seminar begynner med et spørsmål som tillater mer enn ett mulig svar. Svarene kan være motstridende, eller ganske enkelt divergerende eller komplementære.
- ▶ Som leder kan du underveis prøve å fortelle hvilke standpunkt forskjellige deltagere har tatt, spesielt når standpunktene er i skarp uenighet (dette er også en målsetting)

For å bygge opp nødvendig trygghet i seminarer, kan man:

- ▶ Starte med mindre grupper og øke etter hvert
- ▶ Jobbe med enkeltelever og planlegge at de kommer med ETT spørsmål eller synspunkt under seminaret, eventuelt etter avtalt spørsmål eller tegn fra den voksne
- ▶ Spør aldri en ungdom direkte – selv om den ikke sier noe på flere år

Matematikkseminar

Matematikkseminar gir anledning til å snakke om matematikk, og dele ungdommenes forskjellige måter å løse problemer på (å komme frem til riktige svar gjør vi i andre forelesninger). Den som leder seminaret stimulerer til diskusjon gjennom å spørre, involvere alle ungdommene og godtar alle forsøk.

Retningslinjer:

- ▶ Alle ungdommene deltar på seminaret
- ▶ Alle må være forberedt, i det minste ha prøvd litt eller ha skrevet noen spørsmål

- ▶ I begynnelsen av et år: gi litt åpne spørsmål, for eksempel hvis vi samler alt vann (eller blod) i alle mennesker i Norge og heller i Mjøsa, hvordan påvirker det Mjøsa?
- ▶ Unngå å stjele ungdommenes energi og spenning!
- ▶ Unngå å oppsummere til slutt. Den voksne kommer aldri med en løsning! Da «skader» den voksne ungdommenes tanker, stopper dem i å tenke videre. Eventuelt kan en ungdom oppsummere, enten ved at det er avtalt med ungdommen på forhånd, eller at man spør fritt i gruppa dersom det er en trygg gruppe
- ▶ Oppmuntre interaksjon
- ▶ Still det korteste spørsmålet du kan, la ungdommene bygge problemet
- ▶ Vær mye mindre nyttig enn du tror du kan være
- ▶ Oppfordre elevene til å bruke sine egne tilnærminger
- ▶ Ungdommene må skrive noe; et diagram, bilde, tabell over data, løsningsmetode, skriftlig forklaring

Bygg en rekke verktøy i verktøykassa, så får deltakerne i seminaret:

- ▶ mye rikere matematisk erfaring når de ser en rekke vellykkede tilnærminger for å løse det samme problemet
- ▶ mulighet til å lære å verdsette de andre deltakerne
- ▶ dratt nytte av forskjellige perspektiver
- ▶ mer moro og er mer begeistret

Mål

- ▶ Ungdommene bruker og tilpasser en rekke strategier for å løse problemer
- ▶ Ungdommene reflekterer over matematikkprosessen
- ▶ Ungdommene kommuniserer sin matematiske tenkning sammenhengende og tydelig

Journal

Journal er ikke en typisk del av organiseringen, men en del av ungdommenes og de voksnes refleksjon og kommunikasjon og noe som går utenom fag. Ungdommene kan ha en liten bok, gjerne A5-format som er lett og enkel å ta med, linjert eller ulinjert. Ha flere bøker av ulikt utseende som ungdommene kan velge mellom. Husk at journalen ikke er en

loggbok slik som i barneskolen, eller almanakk, men ungdommene er naturligvis frie til også å skrive egne notater eller timeplaner i den.

Journaloppgaver kan være:

- ▶ Hva ser du frem til i dette skoleåret?
- ▶ Fortell om hvordan din første uke (måned / halvår) har vært
- ▶ Fortell om hvordan din uke har vært
- ▶ Hva ser du frem til i høstferien?
- ▶ Fortell noe fra sommerferien
- ▶ Fortell hvordan du opplever å være yngst / eldst i samfunnet vårt
- ▶ Fortell hvordan du kan være en god leder for de yngste i samfunnet (for de eldste)
- ▶ Hvordan har du vokst personlig som menneske siden 7.trinn?

Start gjerne med konkrete oppgaver og gi ny oppgave hver uke, i hvert fall frem til høstferien, for å komme i gang. Etter hvert kan man bli mer reflekterende eller personlig. Man kan også skrive individuelle spørsmål til forskjellige ungdommer og la journalen bli en skriftlig kommunikasjon mellom ungdom og voksen. Ungdommen kan skrive egne hemmelige ting og brette siden i to slik at skriften skjules. Denne siden må aldri åpnes. Den brettede siden kan også være til en annen voksen, og ungdommen skriver da navnet til denne utenpå bretten.

Samarbeid med eksterne

Det er en fordel, og ofte nødvendig, å kontakte eksterne aktører som håndverkere eller andre eksperter, kommunen eller organisasjoner, for å realisere ungdommenes minisamfunn. Det kan lages en liste over personer som ungdommene kan kontakte ved behov. La ungdommene selv ta kontakt og lede arbeidet. Noen ganger kan den voksne gjøre forundersøkelser og avtale at en ungdom tar kontakt.

- ▶ Snekker eller tømrer, for å vise og forklare og kanskje spørre igjen senere i prosessen når man bygger noe
- ▶ Elektriker – et område ungdom sjelden kan gjøre noe arbeid innen selv
- ▶ Rørlegger – der kan ungdom gjøre forberedelser og noe arbeid, men rørleggeren må instruere og

- godkjenne og koble sammen til slutt
- ▶ Forhånds-møte med kommunen dersom man skal bygge/gjøre noe som kanskje krever en godkjenning
- ▶ Andre personer i lokalområdet som kan noe om dreining av tre, knivmakere, håndarbeid, slakting, smie, planter, dyr, museum, arkivering, hotell-drift, har en traktor, jordfres, birøkt, muring og støp, takteking, økonomi, forfattere, foto og film, digitale historier, ...
- ▶ Inn på tunet – en organisasjon/samvirkeforetak som kan bistå i å finne samarbeidspartnere i forhold til gårdsbruk for skoler som ser etter det: <https://www.innpatunet.no/>

Samlokalisering med barnehage og barneskole

Ungdommene har behov for å bygge sitt eget miniatyrsamfunn, og sin egen løsrivelse fra barnet i familien, de vil ikke bli behandlet som barn, og dermed ikke assosieres med barneskolen. Derfor er det naturlig med et skille, enten et naturlig skille mot barneskolen ved en samlokalisering eller at ungdomsskolen er en helt egen skole. Barnehagen er lenger unna ungdommenes eget utviklingstrinn, og ungdommer finner ofte glede i å gjøre voksen-lik arbeid for og med de minste. På alle utviklingstrinn utvikler barn og ungdom seg, selv om det tilrettelagte miljøet er forskjellig. Med riktig tilrettelegging, vil også ungdom finne en enorm energi til utvikling for fellesskapet og seg selv.

I Norge er det ofte slik at ungdomstrinnet blir en videreutvikling av barneskolen, og myndighetene tillater ikke at én skole er fast på ulike adresser med en viss avstand. Dermed får man ha tankene om forholdet mellom andre og tredje utviklingstrinn i bakhodet når man planlegger eller bygger om på ungdomstrinnet.

Internat

Et utgangspunkt for et bilde av internatet er at det er som et hjem og ikke en institusjon. Det bor gjerne en håndfull ungdommer på hvert rom, aldri alene, men i fellesrom eller sovesal. Dette er vanligvis gitt av de forhold minisamfunnet har hatt av eksisterende gårdshus eller byggetradisjoner.

Det er et poeng at man ikke skal isolere seg, men samtidig ha andre steder for å kunne være alene og ha det stille rundt seg. «Hjemmet» må tilfredsstillende alle funksjoner som trengs i et vanlig hjem, og samlingsrom der alle kan møtes samtidig - gjerne knyttet sammen med fellesarealene til resten av skolebygningen, for «skolen» er alltid åpen for de som lever her. Noen spesialrom, som for eksempel kjemilaboratorium eller maskiner i verkstedet som krever voksne til stede, må være avgrenset.

Lover og forskrifter/regler for internat må følges, og skolen må holde seg oppdatert på disse. Dette gjelder både for selve internatdriften, og i forhold til økonomiske muligheter dersom det er skolen selv som står for driften av internatet. Oppdatert informasjon og lenker finnes f.eks. på Utdanningsdirektoratets sider, men de fleste omhandler folkehøgskoler eller tilbud på videregående skole eller for voksne. Her er noe informasjon fra Utdanningsdirektoratet om friskolers mulighet for selv å starte internat: <https://www.udir.no/utdanningslopet/private-skoler/endinger-i-skolens-drift/for-du-soker/hvilke-endinger-kan-du-soke-om/tilleggsverksemd-etterskolelova/>

Dersom det er aktuelt at skolen selv starter og driver et internat, så er fristen 1.februar for å søke om endring i skolens drift: <https://www.udir.no/utdanningslopet/private-skoler/endinger-i-skolens-drift/>

Økonomiforskrift til friskolelova kapittel 2 og 7: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-09-01-1295>

Miljørettet helsevern:

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-04-25-486>

Alternativer til tradisjonelt internat drevet av skolen selv, er sporadisk overnatting på skolen, overnatting i gapahuken eller på besøksgården etc. Det er uansett ungdommene selv som bør komme med ønsket om å få til overnattingen, ut fra behov de ser for dette. Overnatting skjer på ungdommenes fritid - utenom skoletiden.

Det er ikke vanlig med internatskoler for ungdom i Norge, men man kan f.eks. søke råd hos enkelte naturbruksskoler og folkehøgskolene.

Utforskende arbeid

Arbeid er både et eget fag i læreplanen, og en arbeidsmåte. Fremtredende for ungdom er å spørre «hva skal jeg med dette», og faget Arbeid eigner seg godt som en paraply over alle andre fag for å skape mening og sammenheng. Som en hjelp til å få i gang teoretisk og praktisk arbeid i kombinasjon (studier og arbeid), så følger det her noen tips om utforskende arbeid. Det er ett av de tre kunnskaps- og utforskningsområdene i faget Arbeid, men også den måten man kan organisere hele året og alt arbeid og studier på, for å knytte alt sammen med alt.

En periode med utforskende arbeid kan f.eks. gå over 4–6 uker, deretter avsluttes det, man har en mellomperiode på en uke eller to, og man starter på en ny periode med nye utforskende arbeider. Det er viktig at et utforskende arbeid ikke går over for lang tid, det gir ellers fare for å la det gli over i daglig drift eller kun et praktisk arbeid som må fullføres over lenger tid. Det er bedre å lage flere kortere utforskende arbeider så man sikrer fullføring og et synlig produkt på en mindre bit av et større prosjekt, enn å bli forvirret over når man egentlig er ferdig. Dette kan spesielt være en utfordring ved utforskning som resulterer i større byggearbeider, antagelig ikke så mye ved utforskning som resulterer i vannprøver eller en blomsterkasse.

Det passer ofte med en uke eller to mellom periodene med utforskende arbeid, for tid til evaluering, å tenke seg om, andre oppdrag som Den Kulturelle Skolesekken/Nasjonale prøver eller annet.

Ungdommene må gjøre sin forskning (studier) for å realisere arbeid som bygger deres samfunn, med alt det innebærer av f.eks. rent fysisk arbeid ute, til servicefunksjoner i «hotellet» og «butikken», inkludert økonomi. I et forberedt miljø vil all aktivitet i samfunnet være studier og arbeid for ungdommene. Det bør falle naturlig sammen med reelle, nødvendig og ekte oppgaver ungdommene selv kjenner behovet for. Utforskende arbeid respekterer ikke faste faggrensener, men krever belysning fra flere synsvinkler og involverer emner fra flere fagområder – en reell tverrfaglighet. Valg av utforskende arbeid, og forløpet av det, er ikke alltid så lett å forutse, siden problemene må tas når de dukker opp. Vanligvis tas det utgangspunkt i praksis – et eller annet problem i samfunnet det er behov for å løse/se nærmere på. Metoder og teknologi fra naturvitenskapen har stor betydning selv når det utforskende arbeidet ikke er «naturvitenskapelig definert» – mye kan måles og veies og er underkastet lovmessighet. Utforskningen kan ha behov for «eksperter» utenfra, eller ungdom og voksne må tilegne seg kompetanse på annet vis som de nå kjenner de behøver for å løse problemene.

Utforskende arbeid brukes både for ting som trengs å bygges/restaureres/ etableres i samfunnet og om andre ting vi trenger å lære oss. Noen temaer faller ikke alltid naturlig inn i det som behøves i ungdommens samfunn eller er knyttet til praktisk arbeid uten videre. For eksempel astronomi, rus, seksualitet og samliv, trafikkikkerhet, deler av humanistiske fag. Det kan også være spesielle

Ungdomstrinnet 12–15

temaer innenfor forskjellige fag som man kan gjøre som et «vanlig skoleprosjekt» over bare en uke eller to. Dette kan også passe på vinteren når det kan være færre aktiviteter ute, og også naturlig med tanke på astronomi, at man ser stjernehimmelen bedre på vinteren eller at det er tidligere mørkt.

Når man bruker ordet «bygge» samfunn, så er det mange ulike arbeidsoppgaver som må gjøres, for eksempel sette opp budsjett, lage arbeids- eller plantegninger, fargevalg, materialvalg, søke om tillatelse, produsere varen eller bygge et bygg (alt fra kaninbur til låve). Dette gir utallige muligheter for valg og interesser, og styrker forståelsen av at det trengs mange yrker for å bygge og drifte et samfunn.

Det er alltid det fysiske resultatet av det utforskende arbeidet som ungdommen opplever som en manifestasjon av at de er i ferd med å bli voksne gjennom å bygge samfunn. Derfor er det praktiske arbeidet svært viktig gjennom ukene i det utforskende arbeidet. Teoretisk og praktisk arbeid kan f.eks. fordeles slik i løpet av tiden med et utforskende arbeid:

Her tenker vi tid både vertikalt og horisontalt, med et arbeid som går over fire til seks uker. Husk seminarer og at ungdommene kan vise hva de har funnet ut underveis i stegene, altså flere mindre perioder slik figuren på s. 145 i læreplanen illustrerer. For eksempel at ungdommene starter på en ny del av arbeidet i starten av uken og deler hva de har gjort mot slutten av uken. Gjør alltid avtaler med ungdommene om frister.

Trestegsmetoden er beskrevet i læreplanen, og denne er rammeverket for de utforskende arbeidene. I steg 1 gir de voksne flere nøkkelpresentasjoner, i steg 2 står ungdommenes eget arbeid i fokus, men noen nøkkelpresentasjoner gis etter behov. Underveis i arbeidet må ungdommene også se for seg hvordan de vil dele/presentere det utforskende arbeidet for resten av samfunnet, og dette jobbes det mest med i steg 3. I ungdomsskolen kan vi også tenke oss et fjerde steg, som er egnevaluering og samtaler med de voksne om det ungdommene har oppnådd.

Utforskende arbeid				
Steg 1	Introduksjon Gruppeplanlegging Fordele jobber Forskningsmateriale	Nøkkelpresentasjoner <u>Praktisk arbeid</u>	Nøkkelpresentasjoner <u>Praktisk arbeid</u>	«Miniforskning» ▶ Temaer for individuelle studier
2	Utvikle de forskjellige jobbene ▶ Studieturer /eksperter	Nøkkelpresentasjoner <u>Praktisk arbeid</u>	Laboratorieaktiviteter	<u>Praktisk arbeid</u> Seminar
	Sjekk ▶ Kilder ▶ Notater ▶ Arbeidene Gruppediskusjoner	Arbeid med språk <u>Praktisk arbeid</u>	<u>Praktisk arbeid</u> Laboratorieaktiviteter	Sjekk «miniforskning» Plan presentasjon
3	Sjekk – siste vitenskapelige undersøkelser <u>Fullfør praktisk arbeid</u>		Presentasjoner for klassen Lever inn «miniforskning» og album	Gruppeevaluering Individuell evaluering Voksen / elev tilbakemelding

Forslag til fremgangsmåte for utforskende arbeid

Se forslag til mal/spørsmål i planleggingsfasen lenger ned. Det er en hjelp til å komme på alt man bør tenke gjennom og planlegge før man holder sin introduksjon for ungdommene. Hva som blir det/de utforskende arbeid man planlegger, er avhengig av behov i samfunnet. Dette kan avdekkes av de voksne eller ungdommene selv, via observasjoner i miljøet, ungdommene kan gå en «Silent journey» og/eller de voksne kan snakke om behov i samfunnet som setter ungdommene på sporet av hva de kanskje selv trenger.

Introduksjon

Introduksjonen består av en kort (10 min eller mindre) presentasjon for hvert utforskende arbeid for alle (korte presentasjoner mest for å fange interesse og hva målsettingen er). Det er her man kan briljere med en effektiv og inspirerende presentasjon, for å gi ungdommene lyst til å velge nettopp det arbeidet du presenterer. Gitt at det er flere muligheter for arbeid som blir presentert i tur og orden før det skal velges, så er det avgjørende å gjøre et godt inntrykk her.

Gruppeinndeling

Det passer med inntil 20 ungdommer i hver gruppe, og små skoler har da kanskje bare ett utforskende arbeid om gangen. Det er viktig med relativt store grupper (hvis man har nok elever på skolen). Større grupper gir anledning til gruppedynamikk og samarbeid. Samtidig må det være nok studier og arbeid i det enkelte utforskende arbeidet til at alle i gruppa må delta aktivt. Hver gruppe må uansett ha en voksen som kan veilede gjennom perioden, så ikke lag flere grupper enn det er voksne tilgjengelig (eller en voksen må ha kapasitet til å veilede flere grupper).

Hvis man har to eller flere forskjellige grupper, så kan ungdommene ønske sitt utforskende arbeid i prioritert rekkefølge. Det er svært viktig å kunne ta et valg. Hvis en ungdom ikke kan få sin første prioritet, så får den det ved neste runde med utforskende arbeid. Fordelingen gjøres helst etter prioritet, men også på grunn av sosiale forhold, å ha med de eldste som ledere i forskjellige grupper og andre forhold man må ta hensyn til i hele sin gruppe med ungdommer.

Idemyldring

La ungdommene komme opp med alle sine ideer innen det utforskende arbeidet, og selv om de voksne har sine planer og ideer (og kompetansemål), så bygg opp planene sammen med ungdommene. Det er viktig at de opplever et eierforhold til arbeidet. Idemyldringen kan også føre til at det avdekkes flere/andre behov og at det utforskende arbeidet tar en annen retning enn de voksne hadde sett for seg.

Nøkkelpresentasjoner

- ▶ grunnleggende konsepter/begrep for nødvendig ny, eller utvidelse av, kunnskap
- ▶ hvordan ungdommen kan gjøre forskjellig arbeid, bruk av verktøy og sikkerhet
- ▶ skap et rammeverk for kunnskap, et stillas for mental struktur – som muliggjør klassifisering og kobling av ideer
- ▶ Gi viktig ordforråd som et hjelpemiddel for å huske; klassifisering, nomenklatur
- ▶ Vanligvis kort (10–15 min)
- ▶ Impresjonistisk
- ▶ Skap spenning – ikke løsning
- ▶ Akkurat nok info til å komme i gang eller videre (det skal være mye interessant igjen for ungdommene å oppdage selv!)

Praktisk arbeid

Som vi ser i tabellen over, er «Praktisk arbeid» understreket for å fremheve viktigheten av dette. Ungdommene skal sammen med de voksne ende med et produkt som resultatet av det utforskende arbeidet. Den voksne, uavhengig av fagområde og fagansvar, er med i det praktiske arbeidet. Det kan bety at f.eks. norsklæreren er med i maleoppgaver eller naturfaglæreren bygger kaninbur eller deltar i budsjettarbeid for hoteldrift. En viktig arbeidsoppgave for montessori-læreren er å forberede det tilrettelagte miljøet. Det betyr også å sette seg inn i metoder og arbeidsmåter, og skaffe materialer og verktøy utover det man vanligvis ville forvente. Her må man kanskje forhøre seg med håndverkere og andre eksperter. Nye voksne i minisamfunnet trenger ekstra veiledning på oppgaver det er behov for å gjøre som ikke vanligvis er beskrevet i en læreplan eller gjøres av en lærer/assistent. En tur til byggevaren er en like viktig del av planleggingstiden som å forberede en presentasjon i et fag. Aller helst bør man finne rom til å planlegge og handle inn sammen med ungdommene, ref. jobbe side-ved-side.

Voksne burde aldri gjøre et arbeid som ungdommene kan gjøre – det Maria Montessori kaller å «erstatte seg selv foran barnet».

Presentasjoner

Det er behov for at ungdommene presenterer både underveis og til slutt når det utforskende arbeidet er ferdig. Det er viktig med en tydelig avlutning av arbeidet, og om det er oppgaver i det som ikke ble fullført, så overføres det til daglig drift eller eventuelt felles arbeid.

Presentasjonsformene kan være skriftlig, muntlig, film, bilder, rollespill eller annet – i tillegg til å vise frem selve produktet. Enten det er et hønsehus, drivhus, potetbinge, kaninbur, butikkhylle i klasserommet, vaskerutiner, forestilling etc.

Mal og idéer

Forslag til mal som kan brukes ved planleggingen av utforskende arbeider. Eksempler på detaljert utfylling kan fås på forespørsel til Montessori Norge.

Nøkkelpresentasjoner, tips:

- ▶ Grunnleggende begreper for nødvendig/økt kunnskap.
- ▶ Rammeverket av kunnskap om detaljene i eller rundt emnet; rammeverket tillater oss å klassifisere og koble ideer.
- ▶ Viktig ordforråd som et hjelpemiddel for å huske; klassifisering, nomenklatur.
- ▶ Skjelett for strukturering av tankene.

Planlegging av utforskende arbeid

Tittel:

Dato:

Voksen:

1. steg – Ideer

Gruppemålsetting for ekte problemløsning og målrettede oppgaver som er viktige for skolesamfunnet

Sensorisk eller empirisk innføring i fokus for prosjektet

Den/de voksnes presentasjon av sentrale begreper – nøkkelpresentasjoner (kort). Jeg har tenkt å ha nøkkelpresentasjoner på følgende sentrale begreper

Lesestoff i forhold til sentrale begrep (oppfølging av nøkkelpregene)

2. steg – Aktiviteter (studier og arbeid)

Muligheter for undersøkelser/ utforskning for gruppen

Ideer for den enkelte ungdoms undersøkelser/bidrag (Skriv gjerne inn ideer på forhånd, men dette vil komme på plass etter hvert som utforskningen skrider frem, som et ønske om fordypning fra den enkelte ungdom)

3. steg – Ungdommens demonstrasjon av forståelse og mestring

Mulige måter å demonstrere forståelse, kunnskap, gjennomføring
Skriftlig, muntlig, kreativt arbeid, praktisk arbeid, visuelt, matematisk

Mulige tverrfaglige koblinger mellom noen/alle fag

Evalueringsmål
Engasjement
Kunnskap om nøkkelpregene
Kompetansemål fra fagene
Ferdigheter
Arbeidsledelse

Nøkkelpresentasjoner, utfyllende beskrivelse

Nøkkelpresentasjon 1

Nøkkelpresentasjon 2

Nøkkelpresentasjon 3

Nøkkelpresentasjon 4

Nøkkelpresentasjon 5

Det er helt avhengig av miljøet og ungdoms behov hva som behøves og egner seg som utforskende arbeider, men her er noen ideer for de som ønsker det:

- ▶ **Merking.** Merking inngår i mange ulike sammenhenger i miljøet- merking av dyr (øremerker og regler for det, ring rundt fot på fugl, tatovering i øret, brennmerker, merking før og nå), merking av såbed, merking av kropp (tatovering, evt. over til 2.verdenskrig), merking av produkter, strekkoder, merking for kvalitet, merkevarebygging, vaskeseddel, merkelapp i klær, godkjenningsmerker (Nyt Norge, Økologisk mat, Debio, førerkort, pengesedler, skolens stempel), «stempling» av mennesker, tendens til å ville plassere ting i «kjente bokser» (merke de som gjenkjent), språk som kjennetegn (merking) på tekster eller hvor mennesker kommer fra (dialekter, andre land). Logo. Uendelig med muligheter for utforskning felles eller individuelt, som kan startes med en praktisk utfordring/et behov rundt merking av dyr eller planter eller klær.
- ▶ **Utedo** som startpunkt, fordi det er behov for det i miljøet. Kan føre til utforskende arbeid om avtrede generelt. Før og nå. Muligheter og begrensninger - hva kan vi få til, og hva er lov å rigge i stand hos oss. Forurensning, beregninger, tegninger, design, hygiene, utedoens sosiale rolle, utstyr og regler for avtrede. Ansvar for eget avfall. Tips om bok om utedoer.
- ▶ Behov for **pølser til lunsj**. Pølseproduksjon før og nå. Hva kan vi lage våre pølser av? Starte dyrehold selv? Lage pølse fra gammel oppskrift og fra moderne. Teknologisk utvikling og økonomiske krav. Pølsemaker-utdanning. Kosthold, næringsstoffer. Hygiene. Tilbehør til pølser. Pølsebod. Vegetariske pølser.
- ▶ **Kommunikasjon.** Ulike former for kommunikasjon, ønske om internett i minisamfunnet, grave grøft til ledning, oppsett, valg av leverandør, priser, kommunikasjon før og nå, globalisering, mennesker ønsker å kommunisere
- ▶ **Drivhus.** Ønske om paprika, tomat og agurk til eget bruk og til salg. Konstruksjon, vanning, stell i ferien, jord, temperaturregulering
- ▶ **Poteter til lunsj eller middag.** Potetsorter, opprinnelse, eget bruk eller salg, dyrkingsmetoder, groing, stell gjennom året, hvem steller i sommer, vanning og luking, uggress-arter, bruk av uggress, bruk av poteter, potetretter, pris, budsjett
- ▶ **Vann.** Testing av kvalitet, lover og regler, ønsker ny brønn, rensing av vann, forbruk av vann, vannbehov, vann i verden, livet i vann
- ▶ **Beredskap.** Mat, vann, strøm, i tilfelle ulykker, katastrofer, plakater og info fra myndighetene, tilfluktsrom, hermetikk, selvforsyning, førstehjelp, beredskapsplaner
- ▶ **Rekkverk,** dersom det mangler eller må skiftes ut i miljøet man er i. Lover og regler for høyder og avstand og festemåter, design og funksjon, materialvalg, tredreiing, smiing,
- ▶ Ønske om **andebryst** til middag. Stell og foring av ender, ulike raser, opprinnelse, hvor kjøper vi andunger, varmelampe, sykdommer, anatomi, andedam (estetisk, hvordan anlegge, gjerde), andehus, hvordan slakte, hvordan tilberede, hvem kjøper inn før, stell i ferien, budsjett
- ▶ Behov for **redskapsskjul.** Beskytte redskapene, søke om å bygge, lover og regler, utforming, materialer, materialberegning, bygging og maling av skjulet, system for redskapene, merke plassen til redskap, merke selve redskapene, inventarliste, plan for vedlikehold av skjul og redskaper, lås på døra? regler for bruk, opplæring, beskytte mot mus og rotter
- ▶ **Elektrisitet,** ønske om lys i pauserommet eller hønsehuset eller andre steder i minisamfunnet. Lover og regler, søknader, solceller, strømforbruk, lys før og nå, oppfinnere, synet, utregning av strøm og spenning, naturfaglige forsøk, strøm på dyregjerdet, svikt i strømforsyning, lyn

Generelt

Litteraturliste

Bøker av Maria Montessori

The Absorbent Mind / Barnesinnet
The Discovery of the Child / Barndommens gåte
The Formation of Man
Education for a New World
What You Should Know About Your Child
To Educate the Human Potential
The Child, Society and the World
The Child in the Family
The Advanced Montessori Method I
Education and Peace
Education for Human Development
From Childhood to Adolescence
The Advanced Montessori Method II
Citizen of the World
The California Lectures
Psychogeometry
The 1946 London Lectures
The 1913 Rome Lectures
The Mass explained to Children
Psychoarithmetic
Maria Montessori speaks to Parents
The Secret of Childhood
The Montessori Approach to Music
Creative Development in the Child

Annen litteratur om montessoripedagogikk

Angeline S. Lillard: Montessori: The Science Behind the Genius
Mario M. Montessori: Education for Human Development: Understanding Montessori
Simone Davies: The Montessori Toddler / Smårollingen
Trevor Eissler: Montessori Madness!
Rita Kramer: Maria Montessori: A Biography
Michael Duffy: Children of the Universe: Cosmic Education in the Montessori Elementary Classroom
Paula Polk Lillard: Montessori From the Start
Paula Polk Lillard: Montessori – a Modern Approach.
Paula Polk Lillard: Montessori Today
Tim Seldin: How to raise an amazing child the montessori way / Gi barnet ditt en harmonisk start med montessori

Foresattes rolle i montessoriskolen

Som foreldre/foresatte til ett eller flere barn i et montessorimiljø står man i et spesielt forhold til skolen. Ved å velge en alternativ pedagogikk har man gjort et bevisst valg for sitt barns opplæring. De aller fleste foreldre/foresatte har sjelden personlige erfaringer med å være barn i et montessorimiljø. Dette fører igjen til et stort informasjonsbehov om montessoripedagogikk og om skolen barnet er elev ved.

Montessoripedagogikken er en internasjonal og velutprøvd pedagogisk metode. Samtidig er enhver skole under påvirkning av mange ulike faktorer: Skolens «alder», pedagogenes erfaring, årets gruppe, antall elever i gruppen som har gått i montessoribarnehage, økonomiske betingelser og foreldrenes/foresattes støtte til skolens pedagogiske arbeid.

Det er svært viktig for skolen å ha en åpen og tett dialog med foreldrene/foresatte. Skolen må derfor legge til rette for mange ulike møteplasser.

Gjensidig samarbeid, forpliktelser og forventninger

Foreldre/foresatte kan forvente av en montessoriskole at:

- ▶ skolen forbereder et miljø i samsvar med montessoripedagogikkens prinsipper
- ▶ skolen tilstreber en personalstab med tilstrekkelig antall montessorilærere

- ▶ skolen gir foreldrene/foresatte mulighet til å skaffe seg kunnskap om montessoripedagogikk
- ▶ gjennom foreldremøter, foreldresamtaler, skriftlig informasjon og montessorilitteratur
- ▶ skolen informerer om sin virksomhet
- ▶ undervisningen er i samsvar med læreplanen
- ▶ opplæringen er tilpasset den enkeltes evner og forutsetninger
- ▶ elever med særskilte behov skal få spesialundervisning
- ▶ skolen har et miljø som motvirker mobbing
- ▶ skolen opplyser om hva som oppbevares av dokumentasjon om elevene
- ▶ skolen gir informasjon om foreldres klagerett
- ▶ foreldrerådets arbeidsutvalg (FAU) og andre rådsorganer, for eksempel trinnkontaktene eller styret, skal sikre foreldrene medvirkning.

Foreldrene/foresatte har også plikter, og skolen kan forvente at foreldrene:

- ▶ engasjerer seg i barnas læring gjennom å oppmuntre og hjelpe til
- ▶ holder skolen informert om hendelser som kan påvirke barnas hverdag
- ▶ arbeider for et godt sosialt miljø fritt for mobbing
- ▶ kommer til foreldremøter, konferansetimer og andre begivenheter
- ▶ leser den skriftlige informasjonen som blir sendt ut av skolen
- ▶ orienterer seg om de generelle trekkene ved montessoripedagogikken
- ▶ henvender seg til skolen hvis det er noe de lurer på eller er uenig i.

Generelt

Foreldre/foresatte er svært viktige for elevenes læring i skolen. Elever som får hjelp og støtte i hjemmet har større muligheter for å lykkes i skolen. Foreldre som har høye forventninger til barnas innsats og har en positiv holdning til skolen gir barna bedre sjanser til å lykkes. Men det som er pedagogisk riktig i skolesammenheng er ikke nødvendigvis riktig hjemme.

Montessorimiljøet er utviklet for å være en hjelp til livets utfoldelse. Det består av «nøkler» som barna trenger for å forstå hvordan verden fungerer. Livet utenfor skolen er ikke like systematisk. Meningen er at barna bringer sine inntrykk og erfaringer til skolen, får hjelp av miljøet og læreren til å forstå og få orden på det de vet fra før og får ny informasjon, slik at de kan gå ut i samfunnet med økt forståelse og bedre tilpasningsevne.

Foreldrene/foresatte skal ikke gjenta skolens faglige arbeid, men de kan utfylle det. Det finnes mange opplevelser og aktiviteter ute i samfunnet som barn kan få glede og læring av. Nysgjerrighet og kreativitet hos barn er ikke noe som avsluttes når skoledagen er over. Dessuten er det mange ferdigheter som må jobbes jevnlig med, som for eksempel regning, skriving, lesing og språk.

Å lese høyt for barnet, og legge til rette for at barnet selv leser hjemme, er et av de viktigste bidragene som kan ytes av hjemmet. Foreldre/foresatte som stimulerer barna til leseglede og som selv leser bøker, har ofte barn som gjør det godt på skolen. Det finnes også mange anledninger i dagliglivet som utfordrer barna til å bruke aritmetikken på det praktiske plan. Handle-lister, klokkelesing, matlaging, håndverk osv. er områder der aritmetikken blir synliggjort.

Skolemiljøet skal være en arena der hvert barn respekteres og aksepteres av både barn og voksne. Mobbing er uakseptabelt, og skolen jobber kontinuerlig med barnas sosiale ferdigheter og forståelse for å kunne håndtere konflikter. Hjemmet på sin side kan gjøre mye for å hjelpe barn til å utvikle holdninger som motarbeider rasisme, mobbing eller annen usosial atferd. Hjemmet bør etterstrebe en god kontakt med skolen, og med andre barn og foreldre, slik at muligheten for dialog og konfliktløsning alltid er til stede når problemer oppstår.

For å kunne ha et godt og hensiktsmessig samarbeid mellom foreldre/foresatte og skolen, bør foreldregruppen ved hver skole holde seg orientert om hvilke typer samarbeid skolen legger vekt på og hvordan foreldre/foresatte best kan støtte barnets læringsmiljø.

Hvordan støtte og informere foresatte?

Informasjon til foreldre som har valgt Montessori er viktig for at barna skal ha best mulig sjanse til å dra nytte av å være i et montessorimiljø. Foreldrene bør vite om og være enig i de grunnleggende prinsippene som styrer hverdagen til barna sine. Vi skal ikke måtte «selge» Montessori, men gi foreldre muligheten til å vurdere hvor mye de ønsker montessoripedagogikk for barna sine.

Alle mennesker har fordommer angående utdanning og barn, og reagerer på aspekter ved Montessori i henhold til disse fordommer. De blir ofte forvirret av tilsynelatende paradokser: valg i et forberedt miljø, frihet med ansvar, balanse mellom individet og fellesskap, mellom systematikk og kreativitet. Selv om vi må hjelpe foreldre til å forstå «språket vårt», er det også viktig å konsentrere seg om ting som foreldre kan gjenkjenne hos barna sine (og seg selv). Hvis vi skal snakke med dem om de menneskelige tendensene generelt, forstå de kanskje ikke, men hvis vi ber dem å tenke på spesifikke tendenser og om de har brukt dem den siste uka, vil de sikkert kjenne dem igjen og anse dem som viktig i et hvilket som helst læringsmiljø. Hvis vi snakker om spesifikke karakteristikk hos grunnskolebarnet, kommer de nok til å huske hvordan de opplevde disse selv. Målet med foreldremøter som handler om grunnleggende teoretiske begreper er for at foresatte skal forlate møte med følelse av at «dette er bare sunn fornuft».

Barna er den beste reklamen

Når barna får lov til å vise frem materiell til foreldrene, blir ofte foreldrene imponert over ikke bare materiellet, men hvordan barna klarer å vise og fortelle om det. Det er viktig å organisere kvelder eller dager hvor dette kan skje. Det kan være gunstig å dele disse kveldene opp i «damenes» og «herrenes» aftener, en om våren og en om høsten, for å sørge for at begge foreldre eller andre voksne

som står barna nær kommer i løpet av året. På disse kveldene kan barna be onkler, tanter, besteforeldre og familievenner. De kan også «låne» en dame eller herre og komme sammen med en annen i klassen.

Noen ting å huske på om slike kvelder:

- ▶ Klokkeslettene skal være et åpent tidsrom, for eksempel mellom 16:30 og 19:30.
- ▶ Lærerne skal ikke være fokus, men skal bare være en av vertene. De kan også hjelpe til litt hvis barnet har valgt noe som han/hun blir litt usikker på.
- ▶ Barna må øve på ca. 3 ting veldig godt på forhånd og kanskje ha et par «back-up» presentasjoner.
- ▶ Barna skal tilberede maten og servere. Man må jobbe en del med hva det betyr å være vert og vise gjestfrihet
- ▶ Man skal gjøre en superrydding på forhånd.

Andre typer informasjon og ansikt mot ansikt møter

Fagkvelder

Man kan ha fagkvelder der lærerne viser noe materiell og foreldrene får også prøvd materiell selv. Her skal også lærerne snakke om faget i forhold til tradisjonell undervisning, montessoripedagogiske prinsipper og barnets egenskaper.

Temaer om moralsk/sosial utvikling

Vi kan holde temakvelder som omhandler disse temaer eller få inn andre «eksperter» som kan snakke. Det hender at foreldrene også ønsker å lese Montessoris bøker og ha studiekvelder sammen.

Materiellaging, Gjesteundervisning

En gang hver 4.–6. uke, inviter til materiellaging. Disse er uformelle møteplasser. Lærerne forbereder alt på forhånd og lager en suppe eller noe annen enkel mat. Fokuser på de som kommer, ikke de som ikke kommer. Pass på at man ikke snakker om spesifikke barn i en slik samling, men man kan snakke om generelle aspekter ved klassen. Først og fremst er det en måte for foresatte å begynne å sette pris på hvor mye arbeid legges inn i det forberedte miljøet!

Noen foreldre vil gjerne lage materiell, men foretrekker å gjøre det hjemmefra. Det kan være fint, og sørg for at barna skriver takkekort! Send ut en forespørsel i begynnelsen av året om hva skolen

trenger. Og så flere ganger i løpet av året. Noen foreldre har spesielle ferdigheter å dele med barna. De kan inviteres til å vise dette til en gruppe. Man trenger ikke å sørge for at alle får presentasjonen. Kunnskap spres! Og det bør foreldrene også oppleve.

Morgenkaffe

Kaffe, te og Montessori! Dette kan tilbys en gang i uka eller en gang i måneden. Det er viktig at administrasjonen eller en lærer er med og tar med seg et stykke materiell å snakke om.

Observasjon

Foreldre bør komme og observere, særlig når barnet skal skifte fra et nivå til et annet. Det er viktig å ha noen veiledninger for observasjon og sørge for at noen fra personalet eller administrasjon snakker med vedkommende etterpå. «Hva så du?» er en fin måte å starte en samtale. «Hvordan opplevde du det du så?» er et spørsmål å følge opp med.

Møter om klassens fellesskap

Foreldre som er nye bør ha en sjanse til å komme til et orienteringsmøte før skoleåret starter, helst våren før. Viktige aspekter av rutiner kan diskuteres da. Hvis du har et slikt møte om våren, kan første foreldremøte om høsten være mer orientert mot Montessori.

Hvordan kan foresatte hjelpe?

Det kan være nyttig å utfordre foresatte til å tenke selv på følgende spørsmål:

- ▶ Hvordan kan jeg, som forelder, hjelpe barnet mitt til å øke sin selvstendighet?
- ▶ Hvordan kan jeg, som forelder, hjelpe barnet til å samle kunnskap og søke sannhet?
- ▶ Hvordan kan jeg, som forelder, hjelpe barnet til å holde seg frisk i kropp og sinn?
- ▶ Hvordan kan jeg, som forelder, hjelpe barnet mitt til å delta aktivt i hjemmets fellesskap og ta ansvar for seg selv og de andre i familien? Hvilke samtaler skal de være en del av? Hvilke ansvarsområder bør de ha? Hvilke avgjørelser har så store konsekvenser at de ikke skal få lov til å ta dem?
- ▶ Hvordan kan jeg, som forelder, hjelpe barnet mitt til å bli en bevisst samfunnsborger, som viser respekt for andre og miljøet? Hvordan kan jeg hjelpe barnet mitt til å kunne gjøre seg selv

Generelt

velkommen i samfunnet?

- ▶ Hvordan kan jeg, som forelder, hjelpe barnet mitt til å bygge resiliens? til å kunne takle hindringer?

Foreldrehåndbok

Det skolen trenger å kunne formidle er: «Dette er det miljøet vi kan tilby. Hvor mye tror du at du har lyst til å delta?» En omfattende og tydelig håndbok er derfor vesentlig. Håndboka må kommunisere verdiene og prinsippene som skolen styrer etter og som danner ryggraden. Disse prinsippene skal ikke fravikes. De er det som gir skolen sitt særpreg som montessoriskole og livets rett ifølge loven om friskoler.

Håndboka kan ha to deler: en som beskriver montessoripedagogikken og en som handler om rutiner, skolens politikk og prosedyrer.

Den administrative seksjonen bør omhandle:

- ▶ Skolens historie
- ▶ Skolens visjon og forpliktelse overfor montessoripedagogiske prinsipper
- ▶ Organisering av personalet
- ▶ Hvordan kommunikasjon mellom skole og hjem skal foregå
- ▶ Helse og velvære på skolen, klær og mat
- ▶ Ankomst- og avgangsrutiner
- ▶ Going out, utflukter
- ▶ Konflikthåndteringsprosedyrer
- ▶ Før og etter skoletid: tilbud
- ▶ Foreldremøter og foreldreansvar
- ▶ Elevsamtaler med foreldre
- ▶ Andre rutiner

Montessoridelen skal inneholde informasjon som kan hjelpe foreldrene til å forstå hvordan en montessoriskole er et forberedt miljø for barna.

- ▶ Hvem var Montessori?
- ▶ De fire utviklingstrinnene: generelle trekk
- ▶ Viktige aspekter av det forberedte miljøet ved hvert nivå
- ▶ Hva slags læringsaktiviteter foregår og hvordan
 - Arbeidsøkta
 - De ulike utforskningsområdene
 - Hva er en presentasjon?
 - Lærerens ansvar, barnets ansvar
 - Fellesskapet som læringsmiljø

- Harmoni og høflighet
- Frihet med ansvar i det forberedte miljøet
- Loggføring av arbeid: barnas loggføring og lærerens loggføring
- ▶ «Hjemmearbeid»
 - Det hjemmet kan gjøre for å støtte motorisk utvikling
 - Det hjemmet kan gjøre for å støtte intellektuell utvikling
 - Det hjemmet kan gjøre for å støtte sosial/moralsk utvikling
 - Det hjemmet kan gjøre for å støtte emosjonell utvikling, resiliens
- ▶ Leseliste

Skolen bør også fortsette gjennom året med artikler om Montessori i et nyhetsbrev eller på websiden, slik at foreldrene stadig får påfyll.

Det sies ofte at «Det kan hende at Montessori er riktig for alle barn, men kanskje ikke for alle familier». Og det er ikke sikkert at et bestemt montessorimiljø kan takle alle former for spesielle behov, selv om mange ulike typer barn trives. Skolemiljøet er veldig annerledes enn hjemmemiljøet. Foreldre må ha høye forventninger til sine barns tilpasningsdyktighet og si direkte til dem at de forventer at de skal kunne tilpasse seg. Foreldre må kunne si: «Når du er på skolen, følger du skolens regler.» Hvis foreldre ikke klarer å si dette, kommer barnet i en lojalitetskrise. Det hender også at foreldre velger Montessori av «feil grunner», eller ønsker en privat skole fordi de tror de kan ha mer innflytelse. Det er viktig å legge merke til tidlig hvilke familier man trenger å snakke med, og gjør det tydelig for dem at det er deres valg å bli eller dra, men hvis de blir, så må de godta verdiene som skolen styres etter. Foresatte kan ikke velge en montessoriskole, og samtidig motarbeide skolens forsøk på å følge de pedagogiske prinsippene den er forpliktet til etter montessorilæreplanen.

Veiledning til observasjon

Observasjon er et viktig grunnprinsipp i montessoripedagogikken, og noe pedagogene må øve jevnlig på og bruke i sitt daglige arbeid. Når man skal observere, enten i egen gruppe/egen skole, eller ved observasjon i et eksternt montessorimiljø, er det viktig å ha noen veiledende retningslinjer som kan sørge for at man får mest mulig utbytte og læring ut av situasjonen. Følgende veiledning kan brukes for å trene opp evnen til å observere. Se også læreplanens kapitler om observasjon relatert til de ulike utviklingsstrinnene, og hvordan dette verktøyet brukes i vurderingsarbeid.

Hva er observasjon?

Man kan forstå observasjon som en kombinasjon av følgende elementer:

1. Å se
2. Å lytte
3. Å stille spørsmål
4. Å loggføre
5. Å analysere og tolke
6. Å evaluere

Montessoripedagogikken baseres på nøyaktig observasjon. Men observatøren er ikke passiv. Observatøren stiller seg spørsmål som «Hvordan «åpenbarer» barna seg for de voksne? Hva viser de om seg selv? Hva kan dette da fortelle oss om menneskets utvikling generelt?»

Hvorfor observasjon?

Observasjon er en av de viktigste teknikkene man bruker i både barnehage og skole for å få svar på følgende spørsmål:

- ▶ Hva viser et enkelt barn om seg selv?
- ▶ Hva viser et enkelt barn om menneskets utvikling generelt?
- ▶ Hva viser barnas aktivitet om hvordan det forberedte miljøet støtter/hindrer urkreftene hos mennesker i det alderstrinnet jeg jobber med/ser på?
- ▶ Hvilke styrker og svakheter kan jeg identifisere i miljøet/rutiner/strukturen?
- ▶ Hva slags muligheter finnes for å få til forbedring?
- ▶ Hva slags loggføring er nødvendig for å kunne holde oversikt?

Nøyaktig og regelmessig observasjon er en viktig del av den voksnes ansvar i et montessorimiljø. Observasjon må øves på. Observasjon hjelper oss til å se behovene til både gruppen og individer, og hjelper oss til å finne passende måter å tilfredsstille disse behovene. Observasjon skal først og fremst relateres til de menneskelige tendensene og karakteristikkene hos barn i ulike alderstrinn.

Man kan se på følgende:

- ▶ Hvordan selvstendighet/ gjensidig avhengighet dyrkes i miljøet.
- ▶ Hvordan støtter miljøet en positiv utvikling av tendensene og karakteristikkene? Er det noe som hindrer?

Generelt

- ▶ Hvordan barna jobber med materiellet.
- ▶ Hvordan barna fungerer i forhold til sosial/ moralsk utvikling.
- ▶ Hva slags rolle de voksne i miljøet tar.
- ▶ Hvordan et individ navigerer gjennom dagen sin, og hvordan aktiviteten til det ene individet kan fortelle oss voksne både om individet og om mennesker generelt.

Observasjon og tolkning

Man skal prøve å skille mellom ulike aspekter ved observasjon. Det er forskjell på hva man ser, rent objektivt, og hva man tolker og tenker når man observerer en situasjon. Derfor kan det være lurt å bruke kolonnenotater, for å skille mellom beskrivelsen av hva man tror man ser, og de tolkningene, reaksjonene og refleksjoner som man legger i det man observerer.

Eksempel på hvordan man kan ta kolonnenotater under observasjon av en presentasjon:

Prøv å være så objektiv som mulig når du beskriver:

- ▶ Hva skjedde?
- ▶ Hva ble sagt? Hva hørte du?
- ▶ Hva ble gjort?
- ▶ Hva ble resultatet?

Prøv å unngå svært subjektive vurderinger, som:

- ▶ «Barna er ikke klar for dette...»
- ▶ «Han er ulykkelig.»
- ▶ «Hun har tydelige atferdsproblemer.»

Bruk teknikker som bidrar til at observasjonen blir vellykket; Forsøk å observere slik at barna ikke legger merke til at de blir observert, hold øynene i bevegelse over hele klassen, etter å ha fanget opp så mye som mulig, ta noen minutter å skrive. Bruk også ørene til å observere med. Med grunnskolebarna må man sitte nærmere barna som er i arbeid for å kunne «observere» dialogen. Observer også kroppsspråket til barna. I ungdomsskolen er det viktig å observere side ved side med ungdommen.

Beskrivelse av hva som er observert	Tolkninger, Spørsmål, Evaluering/ Vurdering, Jeg som observatør
«Hvert barn i gruppen fikk en tur med materiellet.»	«Når hvert barn får en tur med materiellet, ser den voksne hvem som trenger en ny presentasjon og hvem som er klar til å jobbe selvstendig.» «Hvor lang tid tar en slik presentasjon?» «Hvordan virker lengden på presentasjonen inn på hvert barns forståelse?» «Hvor mange barn kan være med?» «Denne teknikken virker vellykket fordi alle barna får delta og læreren får anledning til å observere hvert barn. Men læreren er nødt til å kalkulere hvor lenge en slik gruppe tar, slik at hver «tur» ikke tar for lang tid og fører til at noen «detter ut.» «Jeg blir utålmodig av å se på dette.»

Forslag til hva man kan observere

Mye av observasjonen som gjøres i et montessori-klasse rom foregår som en integrert del av hverdagen, spesielt ettersom lærerne blir mer erfarne med observasjon. Med jevne mellomrom, eller for å øve opp evnen til observasjon, kan det være nyttig å velge seg spesifikke temaer eller områder man ønsker å observere. Slik målrettet observasjon vil kunne gi mye verdifull informasjon som bidrar til bedre tilrettelegging og forståelse for læreren. Under følger noen temaer og områder som egner seg for målrettet observasjon. Dette er kun eksempler, og det kan finnes mange flere temaer.

Det fysiske miljøet og rutiner:

Tegn en plantegning over rommet/rommene og få frem:

- ▶ Planløsning
- ▶ Hvor er dører, vinduer, møbler, hyller? Er det gulvplass?
- ▶ Hvor er toalettene?
- ▶ Hvor er garderoben, hvor lagrer barna arbeidet sitt?
- ▶ Fagområder, aktivitetsområder
- ▶ Bøker
- ▶ Felles redskaper
- ▶ Beskjeder, tavle over presentasjoner, kalendere, osv.

Beskriv delene av miljøet som ikke synes på plantegningen:

- ▶ Lysforhold og lydforhold
- ▶ Notater om oppbevaring og presentasjon av materiell på hyllene: Er det variert, er det estetisk? Ser det tiltrekkende ut?
- ▶ Legg merke til «lure løsninger»
- ▶ Høyden på hyllene og andre møbler i forhold til størrelsen på barna
- ▶ Ser det ut som om barna kjenner miljøet sitt og tar ansvar

- ▶ Beskriv utemiljøet med et eget avsnitt (størrelse, lekeapparater, beplantning etc.)

Gi eksempler av observasjoner rundt rutiner og overganger i løpet av dagen:

- ▶ Hvordan starter dagen?
- ▶ Hvor er de voksne når en overgang skjer?
- ▶ Hvordan blir beskjeder gitt?
- ▶ Er det flyt i rutinene?
- ▶ Vet barna hva de skal gjøre og når? Hvordan vet de det?

Barnas bruk av rommet

Ta en kopi av plantegning hvis du har, eller lag en plantegning over grupperommet, som skjematisk viser aktivitetsområder, som f.eks. matematikk, språk, lesestole, formingsområde, vannkilde etc.

Hvert 15. minutt, tell hvor mange barn som er i hver sone og hva slags aktiviteter du ser i den sonen. Skriv dette ned i notatboken, f.eks. «Sone 1, 4 barn, i presentasjon med voksen». Du trenger ikke å inkludere navn på barn eller voksne.

En slik observasjon kan hjelpe deg til å analysere barnets bruk av rommet og ressursene, og av flyt.

Observasjon av barn

Ha fokus på ett eller noen få barn hele dagen/tiden du observerer. Vær oppmerksom på andre ting som skjer rundt. Se på barnets aktivitet sammen med andre og hvorvidt de ulike karakteristikkene til grunnskolebarnet kommer til syne og på hvilken måte. Er barnet interessert i *Stort Arbeid*? Hva slags samarbeid har dette barnet med andre? turtaking? hjelpsomhet? å lære bort? fordeling av roller? fordeling av oppgaver i et stort prosjekt? Hvilke interesser viser barnet? Hvordan er barnets engasjement i presentasjoner? En slik observasjon kan føres inn i et kolonnennotat:

Dato:	Sted:	Dagens fokus / oppgave:
Klokkeslett	Beskrivelse av barnas aktiviteter	Tolkninger, Refleksjoner Tendensene i bruk? Karakteristikk som vises? Spørsmål? Hvilke andre aktiviteter ser jeg samtidig?

Generelt

Andre mulige fokusområder for observasjon:

- ▶ hva slags materiell blir mest brukt
- ▶ tegn på de menneskelige tendensene.
- ▶ tegn på karakteristikkene hos alderstrinnet
- ▶ forholdet mellom barn og voksne.

Det kan være hensiktsmessig å skrive et refleksjonsnotat som oppsummerer opplevelsen av den observasjonen, i alle fall i en periode når man øver på ferdigheten «å observere». Hva har jeg lært om barna? Hva har jeg lært om aldersgruppen? Hva har jeg lært om miljøet? Voksenrollen? Observasjon som prosess? Hvordan har observasjon ført til en dypere forståelse av barnas behov og montessorimetodikk? Hvordan kan du bruke observasjon videre i ditt eget arbeid?

Digital strategi

Introduksjon

Hvordan bruker vi digital teknologi i montessoripedagogikken, hvilke muligheter har vi og finnes det potensielle motsetninger til vår metode? At man diskuterer hvordan teknologi skal brukes er ikke unikt for montessoripedagogikken, det gjelder de fleste læringsmiljø og generelt i samfunnet. Men kan vi finne et montessori-inspirert svar på spørsmålet, som kan gi oss meningsfulle og praktiske retningslinjer innenfor den pedagogiske rammen vi jobber i?

Maria Montessori var i utgangspunktet svært positiv til teknologiens rolle i samfunnsutviklingen. Til tross for teknologiens mulige destruktive potensiale, så hun likevel først en mulighet til enda mer samarbeid og solidaritet. Montessoris menneskesyn ser enkeltindividet som tett knyttet til all historie og kultur i vid forstand som omgir og former oss. Mennesket både former sin omverden og formes av den. Derfor er det viktig at enkeltindividet forstår og kjenner til denne omverdenen, enten det er naturlige deler, alt som fantes før menneskene, og alt som er et produkt av menneskets skaperkraft. Dette siste kalte Maria Montessori supranatura. Det er det som er over naturen, som språk, kunst, vitenskap, teknologi og mye mer. For et menneske er innsikt i begge aspekter av virkeligheten like viktig, og skolen skal gi barnet et innblikk i den helheten han eller hun er en del av.

«There is a need for a syllabus which can give an understanding of the conditions of man in modern society with a cosmic vision of history and the evolution of human life. What purpose would education serve in our days unless it helped man to a knowledge of the environment to which he has to adapt himself.»

Maria Montessori – The Formation Of Man

Mennesker har alltid brukt teknologi. Først i form av enkle verktøy som siden har blitt stadig mer avanserte. I dag ser vi at ulike teknologier spiller en stadig større rolle i våre liv. For Montessori var det svært viktig å være bevisst denne utviklingen, og at skolen sørget for at barn kunne delta aktivt og forstå den.

«Through machinery man can exert tremendous powers, almost as fantastic as if he were the hero of a fairy tale. Through machinery man can travel with an ever-increasing velocity, he can fly through the air and go beneath the surface of the ocean. So that civilized man is becoming more and more <supra-natural> and the social environment progresses correspondingly. If education does not help a man to take part in this <supra-natural> world he must remain an <extra-social> being.»

Maria Montessori – From Childhood To Adolescence

Det er åpenbart for alle som observerer barn og unge (og voksne!) at moderne digital teknologi fascinerer oss. Her ligger et potensial til å utrette mye, men også frykten for en påvirkning vi ikke aner rekkevidden av.

Generelt

Vi må huske at denne fascinasjonen er nærmest historieløs. Den er umiddelbar, og det er derfor lett å komme på kollisjonskurs med montessoripedagogikkens grunnprinsipper. Maria Montessori var overbevist om at man må lære å se alle fenomener, både naturlige og kulturelle, i en større sammenheng. Hun la stor vekt på at barn skulle få høre om alt arbeidet og alle menneskene som hadde gjort kulturprodukter mulige. I praksis i montessoriklasserommet betyr det at vi også bruker biografiske og historiske fortellinger i fag som matematikk og geografi. Fortellinger om for eksempel Pytagoras skal gi barna kunnskap om og respekt for menneskene som var her før oss. Å innse at alt vi tar for gitt i dag er resultater av århundrer med arbeid fra millioner av mennesker, er en innsikt Maria Montessori mente var fundamentalt viktig dersom pedagogikken skulle virke forenende og fredsskapende.

Diskusjonene og arbeidet med digital strategi ved enhver montessorienhet må ikke begrenses til om vi skal bruke digital teknologi eller ikke, eller om vi liker digital teknologi eller ikke. Teknologien er en selvfølge. Vår oppgave er å innføre og bruke digital teknologi på en måte som støtter den pedagogikken vi har forpliktet oss til.

Dette dokumentet er ment som et refleksjonsgrunnlag for hver enkelt montessorienhet, slik at hver skole og barnehage har et fundament for å utarbeide en mer detaljert strategi. Vi har valgt å fokusere på generelle prinsipper, framfor konkrete eksempler. Grunnen til dette er at eksempler kan virke begrensende, og fordi det er viktig at skolene og barnehagene selv skal diskutere hvilke løsninger som passer ved deres enhet, og hvorfor.

Dokumentet tar utgangspunkt i utviklingstrinnene. Ved å se på hva som er det viktigste målet innenfor hvert utviklingstrinn, vil man kunne vurdere om digitalisering og bruk av teknologi bidrar til å støtte barnets utvikling mot disse målene. For hvert utviklingstrinn foreslår vi to refleksjonsspørsmål som kan legge grunnlag for interne diskusjoner ved hver enkelt montessoriskole og -barnehage. Vi har også formulert flere refleksjonsspørsmål under avsnittet om montessoripedagogen.

Grunnleggende mål for hvert utviklingstrinn

Barnehagen:

Å støtte barnets naturlige utvikling gjennom et sensorisk tilrettelagt miljø, slik at barnet kan utvikle grunnleggende sensoriske og motoriske ferdigheter.

Barneskolen:

Å presentere barnet hele verden på en måte som stimulerer barnets forestillingsevne.

Ungdomsskolen:

Å tilby ungdommen et tilrettelagt lite samfunn der man utfører meningsfullt arbeid i et felleskap.

Refleksjonsspørsmål til diskusjon

Barnehagen

- ▶ Støtter eller hindrer innføringen av denne digitale teknologien barnets sensoriske behov og motoriske aspekter ved læringen?
- ▶ Vil dette digitale verktøyet kunne bidra til eller forstyrre barnets selvkonstruksjon og dets naturlige utvikling?

Barneskolen

- ▶ Hva er det som kjennetegner godt materiell som stimulerer forestillingsevnen?
- ▶ Gir dette digitale verktøyet/programmet en tydelig mulighet for ekte, indre motivert og konsentrert arbeid?

Ungdomsskolen

- ▶ Er denne aktiviteten med på å støtte samspillet i det lille samfunnet?
- ▶ Er denne aktiviteten diskutert med medlemmene i det lille samfunnet?

Vi vil gå nærmere inn på hvert enkelt utviklingstrinn, og se på:

- ▶ Hvilke kjennetegn og behov ser vi hos barnet i denne aldersgruppa? Hvordan og hvorfor kan IKT/teknologi støtte eller undergrave vårt arbeid med barna i denne aldersgruppa?
- ▶ Hvilke spørsmål kan vi stille oss for å ta gode valg ved bruk av teknologi og digitale verktøy i en montessoriskole eller -barnehage?
- ▶ Hva er montessoripedagogens rolle i dette arbeidet?

Montessoribarnehagen: 0–6

Mellom null og seks år har barnet det vi i montessoripedagogikken kaller et absorberende sinn. Barnet lærer og formes av sine omgivelser. I denne fasen går barn gjennom perioder der de er ekstra mottakelige for en viss type læring. Vår rolle er å tilrettelegge for at læring kan skje når barnet er mottakelig for det. Vi vet at barnet trenger en konkret tilnærming til nye ting fordi det enda ikke har kapasitet til å abstrahere. Det betyr at vi må tilby meningsfulle aktiviteter, og skape et tilrettelagt miljø som gjør barnet i stand til å oppdage verden gjennom sansene sine.

«The human hand, so delicate and so complicated, not only allows the mind to reveal itself but it enables the whole being to enter into special relationships with its environment. We might even say that man takes possession of his environment with his hands.»

Maria Montessori – The Secret Of Childhood

Nøkkelementene i montessorimiljøet for denne aldersgruppen er det konkrete, sensoriske materialet som dyrker intellektet og stimulerer hjernens utvikling. Montessorimiljøet oppfordrer til bevegelse og konkrete opplevelser, som forsterker læringen. Hånden er hjernens redskap.

I montessoribarnehagen er det et viktig prinsipp at digitale verktøy ikke erstatter barnas arbeid med konkrete «hands-on»-aktiviteter. Barn i alderen null til seks år utvikler seg gjennom manipulering av tredimensjonale objekter og virkelige erfaringer. Digitale hjelpemidler er som regel for abstrakte for barn i denne aldersgruppen, og vil derfor ikke tilfredsstille barnets utviklingsmessige behov.

Et eksempel fra fagområdet matematikk viser hvor viktig det konkrete materialet er: Barn er utstyrt med et matematisk sinn. De bruker sansene, skaper mønstre og relasjoner gjennom konkret erfaring. Dette skaper gradvis et solid fundament som forbereder barna på matematiske begreper de møter senere. Uten det sensoriske og konkrete fundamentet er matematikk bare en mengde enkeltstående fakta uten en grundig forståelse.

«The seeds of mathematics must hence be very, very carefully sown. We must not confuse the trunk

of the tree with the branches. We must certainly not expect good branches to grow on a dead tree. Many people reduce mathematics to certain feats of memory. If we make children learn that three and three make six or two times four make eight, we are constructing a tree, by nailing small dead pieces of wood to a larger piece of dead wood so that it resembles the trunk of a tree with branches attached. In doing so, we have only created an illusion. It is no tree... it will bear no fruit... Instead if we plant the seed carefully, we can watch the little plant take firm root, sprout leaves, and grow strong branches with pleasure.» (Maria Montessori – Creative Development in the Child)

Erstatter man slike konkrete opplevelser som gradvis bygger et grunnlag for videre kunnskap med abstrakte erfaringer for tidlig, risikerer man å forstyrre og hindre barnets utvikling.

Den offentlige rammeplanen sier at barnehagens digitale praksis skal bidra til barnas lek, kreativitet og læring. Det finnes mange muligheter for dette også i montessoribarnehagen, og målet er å bruke teknologi på en måte som forbedrer vår utforskning av og tilkobling til verden.

Det viktigste vi gjør for å nå dette målet er at barnehagen har tenkt gjennom hvordan deres digitale praksis støtter barnets grunnleggende behov og utvikling.

Montessoriskolen: 6–12

I montessoriskolen ønsker vi å skape proaktive mennesker, ikke reaktive. Grunnskolebarnas iboende forestillingsevne er helt essensiell for å oppnå dette, og vår jobb er å stimulere den.

Det er viktig at kulturfagene spiller hovedrollen på dette utviklingstrinnet. Vi skal hjelpe barna med å utforske verden. Gjennom vår kosmiske tilnærming vil vi at barnet utvikler en takknemlighet til tidligere generasjoners bidrag i supranatura-prosjektet. De vil forstå naturen og sivilisasjonen i sin samtid, og se med optimisme på sin egen rolle som medskaper av fremtiden. Digital teknologi som innføres skal støtte barnet i denne prosessen. Ikke ved å erstatte montessorimateriell, men som et supplement.

Generelt

Rammen for innføring av digital teknologi er fortellingen, pedagogene må utvikle en fortelling om «teknologiens historie»¹, basert på fortellingene om «skrivekunstens historie» og «tallenes historie», men av lavere status. Slik introduseres digital teknologi inn i supranatura-prosjektet, og inn i barnets bevissthet på en sammenhengende og forståelig måte.

Som montessoripedagoger vet vi at rekkefølgen er viktig. Hvis stimulering av forestillingsevnen, gode fortellinger og muligheter for selvvalgt, fordypet arbeid kommer først er det ingen begrensninger for hvilke muligheter man kan utnytte. Hvis på den andre side teknologien og det digitale kommer først, risikerer vi å forstyrre opparbeidelsen av forestillingsevnen. Muligheten til å forestille seg noe kan forsvinne hvis barnet blir gitt svarene umiddelbart.

Derfor bør digital teknologi innføres for elever i aldersgruppen seks til tolv år etter at vi er sikre på at vi har forstått og tilrettelagt tilstrekkelig for barnet i tråd med montessoripedagogikken. Dersom vi er i tvil om digital teknologi vil forstyrre barnets forestillingsevne, kreativitet eller behov for orden, må vi vente. Dette vil i hovedsak si at vi ikke erstatter montessorimateriell med digitale løsninger, men ser på dem en videreføring. Skolens montessoripedagoger bør ha rom for profesjonelt skjønn i slike spørsmål.

Vi kan snakke om digital teknologi som en del av montessorimateriellet eller som et verktøy barna bruker i sitt arbeid. Når vi vurderer digital teknologi som en del av montessorimateriellet, bør vi være bevisste på følgende: Et hovedmål med montessorimateriellet er å stimulere evnen til fokus og konsentrasjon. Materiellet er bevisst laget med begrensninger som gjør at barnet selv må aktivt bidra i arbeidet, og materiellet fungerer mer som stimuli enn som distraksjon. Digitale programmer kan ha en «uendelighet» ved seg som kan bidra til å distrahere. Tilsynelatende fokus (for eksempel et barn som er oppslukt av skjermen på et nettbrett) kan i stedet være et ytre stimulert fokus på grunn av design, utforming og appellen digital teknologi har. Vi må stille spørsmålet: Gir dette barna en mulighet til ekte, indre motivert og konsentrert arbeid?

Materiellet skal være en visuell eller materiell støtte til det mentale arbeidet barnet gjør. Det skal være et begrenset antall av materiellet fordi barna skal trene opp ferdigheter som å vente på tur, evnen til å utsette tilfredsstillelse og å oppleve gleden over å kunne jobbe med noe de har ventet på.

Digitale verktøy gir gode muligheter for variert undervisning. Elevene har ubegrensede muligheter til å utfolde sin egen kreativitet og skaperglede. Digitale verktøy er nettopp verktøy og nøkler vi gir barna som et supplement til vårt unike tilrettelagte miljø. Innfører vi digitale hjelpemidler med en tydelig pedagogisk forankring, vil bruken av digitale hjelpemidler gi barna flere måter å utforske verden på. Montessorimiljøet tilrettelegger for elevens egen forskning. Digitale verktøy kan støtte nysgjerrighet og forskertrang, og måleredskaper gjøre det mulig å innhente, lagre og dele egne resultater.

Barna i grunnskolealder er utpreget sosiale og engasjerte. De diskuterer og funderer, stiller spørsmål, snakker om ting de har funnet ut og om ting de lurer på. Ved hjelp av digitale verktøy kan vi gi barna enda flere muligheter til å kommunisere, og til å dele sine tanker og ideer med andre mennesker.

Utvikling av digitale verktøy, programmer og sosiale medier skjer raskt. I møte med nye verktøy og programmer vil barna trenge å oppøve god dømmekraft og kritisk refleksjon. Her er montessoripedagogikkens harmoni- og høflighetsøvelser et utmerket utgangspunkt. Allerede i montessoribarnhagen veiledes barna til å trene opp sine sosiale ferdigheter, skikk og bruk, evnen til å ta valg og innse konsekvensene av sine valg.

Nettvett, kildekritikk, digital dømmekraft og kommunikasjon i sosiale medier vil være fine temaer for presentasjoner i harmoni og høflighet. Det kan også være hensiktsmessig med filosofiske og etiske refleksjoner sammen med barna, rundt vanskelige temaer knyttet til for eksempel sosiale medier og falske nyheter. I siste del av dette dokumentet vil dere finne noen nyttige ressurser og lenker i dette arbeidet.

(¹ Det er utviklet et eksempel på en fortelling om «teknologiens historie» og en tidslinje som hører til. For mer informasjon kontakt Montessori Norge.)

Montessoriumgdomsskolen: 12–15

Ungdomsskolens viktigste oppgave er å gi ungdommene et miljø der de tar del i et lite samfunn. Her kan de være med på å utforske samfunnsmessige dynamikker og problemer, og få utvikle seg selv som en bidragsyter og et verdsatt medlem av gruppen. Både voksne og ungdommer vet at digital teknologi kan påvirke disse prosessene på ulike og uforutsigbare måter, og vi vet enda ikke omfanget eller konsekvensene av hvordan vi påvirkes. Vår oppgave som voksne er derfor ikke å tilby en ferdig løsning på problemet, men å legge opp til at ungdommene kan delta aktivt i diskusjon og utforskning innenfor trygge og konstruktive rammer.

På dette utviklingstrinnet lærer man om menneskenes historie, hvordan sivilisasjoner har vokst frem og hvordan menneskelig kultur har blitt formet av og former det enkelte menneske. Fra jegere og sankere, til jordbruk og industri og masseproduksjon, har teknologien spilt en sentral rolle som *supranatura*. For å få en forståelse av dagens samfunn er det viktig å sette denne utviklingen inn i en større historisk kontekst. Montessori understreket hele tiden kulturfagernes grunnleggende rolle i å forstå våre liv og våre omgivelser, og dette gjelder ikke minst ungdommen og deres forhold til nyere digital teknologi. Vi bør ikke bare presentere tekniske aspekter der det er snakk om å lære ferdigheter, men like mye som en grunnleggende endring i hvordan vi mennesker kommuniserer og lever, en endring som må diskuteres kritisk.

For montessoriumgdomsskolen er det et viktig prinsipp at elevene skal være delaktige i avgjørelser som tas, også når det gjelder digital teknologi og digitale hjelpemidler. De bør involveres i diskusjoner, og få muligheter til å reflektere sammen med de voksne over hva som skal brukes, hvorfor og hvordan.

Det er også viktig å vektlegge harmoni og høflighet i sosiale medier.

Montessoripedagogen

Montessoriorommet er designet for å utvikle hjernen. Montessoripedagogen skal støtte rommet og miljøet, og har ikke en tradisjonell lærerrolle. Det er en balansekunst der man ser med takknemlighet bakover, ser seg selv som en del av kosmos og en helhet i nåtid, og ser med håp inn i framtiden.

Montessoripedagogen er progressiv. Han eller hun støtter de digitale verktøy som til enhver tid støtter elevens utvikling. Det betyr at man må undersøke hva som finnes, og sette seg inn i det. At montessoripedagogene er oppdaterte på utviklingen, betyr ikke at de må være flinkere enn elevene til å bruke digitale hjelpemidler og programmer. Men de må ha et kunnskapsgrunnlag for å kunne ta bevisste valg. Hele tiden må de bruke egen erfaring, observasjon, kritisk refleksjon og montessoripedagogikkens grunnprinsipper som grunnlag når de tilrettelegger for elevenes utvikling. Selv om det er ulike behov for hvert utviklingstrinn, er det en del grunnleggende trekk ved pedagogens rolle som er like på hvert nivå. Det gjelder for eksempel de spørsmålene som stilles for å vurdere egen aktivitet og egne valg.

For å ta gode valg i et montessorimiljø og vite hva som til enhver tid støtter barnets utvikling, er det helt nødvendig at pedagogene har montessoriutdanning. Montessoripedagogenes stemme bør derfor vektles tyngst i faglige og pedagogiske diskusjoner om innføring og bruk av digital teknologi.

Eksempler på refleksjonsspørsmål om bruk av digital teknologi:

- ▶ Hvordan kan digitale hjelpemidler, verktøy eller programmer støtte eller være til hinder for utvikling av evnen til fokus og konsentrasjon?
- ▶ Hvordan møter dette digitale materialet barnets behov?
- ▶ Hvordan kan vi utvide harmoni og høflighet til å inkludere tema fra den digitale verden?
- ▶ Hva er de grunnleggende kjennetegnene på godt montessorimateriell? Ser vi disse kjennetegnene i våre valg av digitale materiell og verktøy?
- ▶ Vil dette digitale materialet forstyrre andre aktiviteter?
- ▶ Når digitale verktøy og programmer innføres må læreren bruke observasjon for å vurdere om

Generelt

det er vellykket. Fungerer dette etter hensikten, eller gjør det ikke det?

- ▶ Hvordan passer dette digitale materialet inn i vårt forberedte miljø for dette alderstrinnet?
- ▶ Er det digitale materialet tilstrekkelig begrenset, eller tilbyr det en for stor
- ▶ informasjonsmengde som forstyrrer det konsentrerte arbeidet?
- ▶ Er den potensielle gevinsten større enn eventuelle negative konsekvenser ved innføring av dette digitale materialet?

Konklusjon og oppsummering

Framtidens kompetansekrav betyr at elever må kjenne til og kunne bruke digital teknologi.

Det er likevel ikke den digitale kompetansen i seg selv som er det viktigste. Det er bred enighet om hvilke egenskaper og kompetanser barn og unge som vokser opp i dag bør tilegne seg for å være best mulig rustet for framtidens krav. Disse egenskapene nevnes hos flere store aktører²;

- ▶ Metakognisjon, livslang læring og selvregulert læring
- ▶ Nysgjerrighet og utholdenhet, evne til å utforske og skape
- ▶ Evne til å regulere tanker, følelser og handlinger
- ▶ Evne til samarbeid og kommunikasjon, respekt for andres synspunkter og mangfold
- ▶ Evne til konsentrasjon og fordypning
- ▶ Evne til kreativitet og innovasjon
- ▶ Kritisk og etisk tenkning, refleksjon og problemløsningskompetanse
- ▶ Demokrati og medborgerskap

Teknologien kommer sånn sett ikke med noe nytt som vi ikke har i et montessorimiljø. Grunnlaget for å støtte barna i å utvikle alle disse ferdighetene legges gjennom montessoripedagogikken.

Vi skal utdanne optimistiske elever med et positivt syn på fremtiden. De skal kjenne den verden de lever i og skal vokse opp i, og de må lære seg å ta gode valg og se muligheter i møte med ny digital teknologi.

Vi ønsker at dette dokumentet er et bidrag som stimulerer refleksjon, diskusjon og konkrete tiltak ved den enkelte enhet, i montessorimiljøet og at det kan fungere som et styringsverktøy for ledere. Hver montessoriskole og -barnehage bør lage sin egen strategi for at alle skal få et nært eierskap til arbeidet. Skolens og barnehagens digitale praksis må formidles til foresatte på en god måte, med grunnlag i pedagogikken.

(² https://careers.un.org/lbw/attachments/competencies_booklet_en.pdf [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf) <https://www.regjeringen.no/contentassets/da148fec8c4a4ab88daa8b677a700292/no/pdfs/>)

“An education capable of saving humanity is no small undertaking; it involves the spiritual development of man, the enhancement of his value as an individual, and the preparation of young people to understand the times in which they live.”

Maria Montessori/Education and Peace

Montessoriskoler skal skape rom for at barn og ungdom kan utvikle seg som selvstendige og trygge individer med tro på seg selv og fremtiden. De skal lære å kjenne sin kultur, sitt samfunn og seg selv. Samtidig settes de i kontakt med menneskeheten og hvordan hele vår historie knytter oss sammen, med menneskers ulike kulturer og med universets samspill mellom alt levende og ikke-levende.